

ความเป็นอีสานในเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในวารสารชายคาเรื่องสั้น (พ.ศ. 2557-2565)¹

นีนนิมมาน ยอดเมือง^{1*} และ ชัยรัตน์ พลมุข²

บทคัดย่อ

เรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในวารสารชายคาเรื่องสั้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2565 นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับภาคอีสานของไทยอย่างหลากหลาย สามารถประมวลประเด็นเรื่องความเป็นอีสานได้ 3 ประการสำคัญ ได้แก่ ความเป็นอีสานในฐานะผู้ได้รับผลกระทบทางการเมือง โดยนักเขียนได้หันกลับไปทบทวนประวัติศาสตร์ความรุนแรงในภูมิภาคอีสานทั้งการรวมอำนาจของรัฐไทยและการปราบปรามทางการเมืองที่นำไปสู่การสร้างความเป็นอื่น การถูกตีตรา หรือ การกดขี่ ประการต่อมาคือความเป็นอีสานในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและทุนนิยมซึ่งสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่น และการได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ ประการสุดท้ายคือความเป็นอีสานที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตซึ่งเชื่อมโยงความเป็นอีสานกับวิถีชนบท ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่มีทั้งความรู้สึกหวงแหนและการตระหนักในพลวัตความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมอีสาน การวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการนำเสนอความเป็นอีสานในวารสารชายคาเรื่องสั้นมีทั้งการสืบทอดแนวคิดท้องถิ่นนิยมในวรรณกรรมเกี่ยวกับอีสานยุคก่อนหน้า และการนำเสนอความเป็นอีสานในแง่มุมเชิงวิพากษ์ซึ่งสัมพันธ์กับจุดยืนทางการเมืองของวารสาร

คำสำคัญ ชายคาเรื่องสั้น อีสาน ความเป็นอีสาน เรื่องสั้นไทย วรรณกรรมไทยปัจจุบัน

^{1,2} คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประเทศไทย

¹ 6380022722@student.chula.ac.th

² chairat.p@chula.ac.th

* ผู้รับผิดชอบหลัก

บทความวิจัย

รับบทความ: 27 ธันวาคม 2566

แก้ไขบทความ: 29 มีนาคม 2567

ตอบรับ: 9 พฤษภาคม 2567

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง “ความเป็นอีสานในเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในวารสารชายคาเรื่องสั้น” ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Representing Isanness in Short Stories in the *Chaikha Ruangsan Journal* (2014-2022)

Neennimmarn Yodmuang^{1*} and Chairat Pholmuk²

Abstract

Short stories published in the *Chaikha Ruangsan Journal*, from 2014-2022 present a variety of issues related to the northeastern region of Thailand known as Isan. These issues convey the notion of Isanness in three significant ways. First, the notion of Isanness is represented as those who are affected by politics. Authors of selected short stories often trace a history of violence in Isan, including a history of political integration and suppression that results in processes of othering, stigmatization, or a direct oppression. Second, the notion of Isanness is represented as those who are affected by development and capitalism. In this context, Isanness is also portrayed as the diasporic Other or victims of state policy. Finally, the notion of Isanness is often associated with local ways of life, indigenous beliefs and traditions. Authors display both their nostalgic longing for Isan culture and an awareness of changes. The analysis shows that representations of Isanness in the *Chaikha Ruangsan Journal* is influenced by the idea of regionalism in previous literature on Isan. At the same time, its critical perspectives on the region diverge from previous literature and reflect the journal's political stance.

Keywords: Chaikha Ruangsan, Northeastern Thailand, Isanness, Thai short stories, contemporary Thai literature

^{1 2} Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Thailand

¹ 6380022722@student.chula.ac.th

² chairat.p@chula.ac.th

* Correspondence

Research Article

Received: 27 December 2023

Revised: 29 March 2024

Accepted: 9 May 2024

1. บทนำ

นักเขียนจากภาคอีสานเป็นนักเขียนที่สร้างผลงานวรรณกรรมซึ่งมีความสำคัญและได้รับความสนใจจากแวดวงวรรณกรรมและการศึกษาวรรณกรรมของนักเขียนภูมิภาคเป็นอย่างยิ่ง สมิง จารย์คุณ (2552, น. 172) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของนักเขียนอีสานว่า เป็นกลุ่มคนที่เข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจอันไม่สมดุลระหว่างรัฐส่วนกลางกับภูมิภาคอีสาน งานเขียนของนักเขียนเหล่านี้จึงมักมุ่งต่อสู้ตอบโต้ และยืนยันอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม อีกทั้งพยายามตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์ และเปิดเผยให้เห็นโครงสร้างของอำนาจรัฐและทุนนิยมที่กระทำต่อสังคมอีสานผ่านความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในฐานะนักเขียน

นับตั้งแต่รวมเรื่องสั้น *ฟ้าบ่กั้น* (2501) ของลาว คำหอม จนถึงวรรณกรรมของกลุ่มสมิธรนักเขียนภาคอีสาน ซึ่งก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2532 วรรณกรรมของนักเขียนอีสานมีพัฒนาการอย่างมีพลวัตเรื่อยมา โดยตลอดสายธารนั้นได้แสดงให้เห็นทั้งความเจ็บปวดจากการถูกกดทับจากส่วนกลาง ความยากจนและลำบาก การต่อสู้กับธรรมชาติ อุดมการณ์เพื่อชีวิตในช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลในภูมิภาค และแนวคิดแบบท้องถิ่นนิยม (Platt, 2013; สมิง จารย์คุณ, 2550)

ในช่วงทศวรรษ 2550 มีกลุ่มนักเขียนอีสานริเริ่มก่อตั้งกลุ่มวรรณกรรมและชักชวนนักเขียนทั้งในและนอกภูมิภาคมารวมตัวกันในนาม “คณะเขียน” เพื่อจัดทำวารสารเรื่องสั้นรายปีในชื่อ *ชายคาเรื่องสั้น* โดยมีจุดประสงค์คือการสร้างพื้นที่ให้นักเขียนอีสานรุ่นใหม่ได้แสดงจุดยืนและมุมมองทางการเมืองหลังเหตุการณ์ความขัดแย้งหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และความแตกแยกทางการเมืองในช่วงทศวรรษ 2550 (มานิช พรหมสิงห์, 2562)

ชายคาเรื่องสั้น เริ่มตีพิมพ์ฉบับแรกใน พ.ศ. 2553 ในชื่อ “มายากลแห่งภาวะถูกเซ็น” ซึ่งสัมพันธ์กับการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในช่วงเวลานั้น และได้ตีพิมพ์ต่อเนื่องเป็นเวลา 4 ปี จากนั้นไม่มีทุนทรัพย์ดำเนินการต่อ ใน พ.ศ. 2557 จึงได้ขอเงินทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทำให้เกิดวารสาร *ชายคาเรื่องสั้น* ในยุคต่อมา ได้แก่ *ชายคาเรื่องสั้น* ลำดับที่ 5-13 ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2557-2562 ปีละ 2 ฉบับ ต่อมามหาวิทยาลัยจำเป็นต้องระงับทุนดำเนินการวารสาร คณะเขียนจึงขอ

อนุเคราะห์เงินทุนจากมูลนิธิไฮนริช เบิลล์ และตีพิมพ์วารสาร *ชาวยคาเรื่องสั้น* อีกเป็น 3 ฉบับสุดท้าย คือ *ชาวยคาเรื่องสั้น* ลำดับที่ 14 ถึงลำดับที่ 16 จากนั้นได้ยุติการตีพิมพ์ และปรับรูปแบบเป็นการเผยแพร่ออนไลน์ตั้งแต่ พ.ศ. 2565 เป็นต้นมา

แม้ว่า *ชาวยคาเรื่องสั้น* จะรับต้นฉบับเรื่องสั้นแบบไม่จำกัดขอบเขตและแนวเรื่อง แต่ก็มีเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งที่น่าสนใจแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นอีสานอย่างชัดเจน โดยปรากฏความเป็นอีสานหลากหลายมิติแตกต่างกันออกไป ในบทความนี้ จึงจะมุ่งอภิปรายแนวคิดความเป็นอีสานที่ปรากฏในวารสาร *ชาวยคาเรื่องสั้น* ตั้งแต่ *ชาวยคาเรื่องสั้น* ลำดับที่ 5 หรือที่กลุ่มบรรณาธิการเรียกว่า “*ชาวยคาเรื่องสั้นยุคที่สอง*” ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2557 เป็นต้นไป เนื่องจากเป็นช่วงที่เริ่มเปิดรับต้นฉบับจากบุคคลทั่วไป อีกทั้งบริบททางสังคมในช่วงนี้ก็เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงใหญ่ของการเมืองไทยที่สืบเนื่องต่อมา ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นความเคลื่อนไหวของกลุ่มคณะเขียนและบทบาทของ *ชาวยคาเรื่องสั้น* ที่จะมีต่อวงวรรณกรรมและสังคมไทยต่อไป

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยกลุ่มแรกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาในครั้งนี้คืองานวิจัยที่มุ่งศึกษาประวัติ พัฒนาการ หรือกลุ่มงานวรรณกรรมของนักเขียนภูมิภาคอีสาน โดยงานที่สำคัญซึ่งทำให้เห็นพัฒนาการของวรรณกรรมนักเขียนภาคอีสาน ได้แก่ หนังสือ *Isan Writers, Thai Literature: Writing and Regionalism In Modern Thailand* โดย มาร์ติน แพลตต์ (Platt, 2013) และวิทยานิพนธ์เรื่อง “พันธกิจของนักเขียนและบทบาทของวรรณกรรม: กรณีศึกษาจากนักเขียนสโมสรนักเขียนภาคอีสาน” ของ สมิง จารย์คุณ (2550) โดยแพลตต์ได้นำเสนอว่า วรรณกรรมนักเขียนอีสานหลังทศวรรษ 2500 ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมไทยส่วนกลาง ไม่ได้สืบรากเหง้าหรือพัฒนาขึ้นจากวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานแบบจารีต จึงมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสังคมไทยและวรรณกรรมไทยในภาพรวมตลอดมา ทั้งนี้ลักษณะสำคัญของวรรณกรรมนักเขียนอีสานในยุคแรกตามการแบ่งของแพลตต์ชี้ให้เห็นการผลิตซ้ำ “วาทกรรมอีสาน” นั่นคือ “ดินแดนที่เต็มไปด้วยความแห้งแล้งกันดาร ผู้คนที่

ยากจนข้นแค้น และนักการเมืองที่เอาเปรียบประชาชนมากกว่าเป็นที่พึ่งพาช่วยเหลือ” หรืออาจสรุปได้ใกล้เคียงกับกรอบวาทกรรม “โง่ จน เจ็บ” ในยุคต่อมาวรรณกรรมของนักเขียนอีสานมีลักษณะแบบเพื่อชีวิต จนกระทั่งแนวการเขียนแบบเพื่อชีวิตเสื่อมความนิยมลงในภาพรวมของการสร้างงานวรรณกรรมไทยในช่วงทศวรรษ 2520 วรรณกรรมนักเขียนอีสานจึงมีลักษณะที่โดดเด่นแบบใหม่คือแบบท้องถิ่นนิยม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของสมิง กล่าวคือสโมสรมักเขียนภาคอีสานได้เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ และงานของสโมสรฯ ก็ปรากฏลักษณะสี่ส้นท้องถิ่นอย่างชัดเจน

งานวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งเน้นการศึกษางานเขียนของนักเขียนอีสานในประเด็นเฉพาะ ได้แก่ บทความ “ความขัดแย้งและความสมานฉันท์ในเรื่องสี่ส้นร่วมสมัย : กรณีศึกษาจาก เรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า นิติสารราหุอมจันทร์ และนิติสารชายคาเรื่องสั้น” ของวุฒินันท์ ชัยศรี (2558) และวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงความคิดทางการเมืองในงานวรรณกรรมของนักเขียนอีสานระหว่างทศวรรษ 2530-2550” ของจิณห์วรา ช่วยโชติ (2564) ซึ่งใช้วารสารชุดชายคาเรื่องสั้น เป็นหนึ่งในกลุ่มข้อมูลของการศึกษา งานวิจัยทั้งสองชิ้นนี้ แสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นในวารสารชายคาเรื่องสั้น นำเสนอประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยเรื่องสั้นที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างในบทความของของ วุฒินันท์ ชัยศรี 3 จาก 4 เรื่องที่ปรากฏในบทความ เป็นเรื่องสั้นของนักเขียนอีสานและเกี่ยวข้องกับอีสาน จึงอาจกล่าวได้ว่าในแง่หนึ่ง สามารถพิจารณาเห็นว่าเรื่องสั้นในชายคาเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งนำเสนอประเด็นทางการเมืองภายใต้เนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอีสานอย่างชัดเจน ในขณะเดียวกัน วิทยานิพนธ์ของจิณห์วรา ช่วยโชติ ได้ศึกษาชายคาเรื่องสั้นในฐานะวรรณกรรมของนักเขียนอีสานโดยตรง และสรุปว่าวารสารชุดชายคาเรื่องสั้นนั้นมุ่งวิพากษ์การเมืองไทยอย่างตรงไปตรงมา นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับระบอบเผด็จการทหาร และการสลายการชุมนุมกลุ่มคนเสื้อแดงอย่างชัดเจน แตกต่างจากวรรณกรรมชุดอื่นของนักเขียนอีสานในยุคสมัยใกล้เคียงกันที่มุ่งนำเสนอแนวคิดแบบท้องถิ่นนิยม

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวนี้ ทำให้เห็นภาพรวมของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในวารสารชายคาเรื่องสั้นได้ชัดเจนขึ้นว่าเรื่องสั้นที่นำเสนอประเด็นความเป็นอีสานในวารสารฉบับนี้มีความสืบเนื่องของการนำเสนอความคิดมาจากงานวรรณกรรม

ของนักเขียนอีสานในยุคสมัยที่ผ่านมา รวมทั้งแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของนักเขียนอีสานและการเขียนงานเกี่ยวกับอีสานที่แตกต่างออกไปตามการเปลี่ยนแปลงความคิดทางการเมืองของนักเขียนและบริบทสังคม

3. ข้อมูลและวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการวิเคราะห์ด้วยบท (textual analysis) โดยมุ่งศึกษาเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในวารสาร*ชายคาเรื่องสั้น* ลำดับที่ 5-16 (พ.ศ. 2557-2565) ซึ่งปรากฏความคิดเกี่ยวกับความเป็นอีสานอย่างชัดเจนจำนวน 31 เรื่อง ทั้งที่ปรากฏในการนำเสนอแนวคิดหลักของเรื่อง และปรากฏผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง เช่น ฉาก ตัวละคร และการใช้ภาษา กล่าวคือ เรื่องสั้นจะต้องมีฉากในพื้นที่อีสาน มีตัวละครเป็นคนอีสานหรือใช้ภาษาอีสาน หรือกล่าวถึงความเป็นอีสานในแง่ใดแง่หนึ่ง เป็นสารสำคัญของเรื่อง เป็นต้น

4. ผลการวิจัย

ความเป็นอีสานในเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในวารสาร*ชายคาเรื่องสั้น* ตั้งแต่ยุคที่สองเป็นต้นไป (พ.ศ. 2557-2565) ปรากฏอย่างหลากหลาย โดยมีลักษณะการนำเสนอความเป็นอีสานคล้ายกับเรื่องสั้นในยุคก่อนหน้า ขณะเดียวกันก็มีการนำเสนอความเป็นอีสานที่เฉพาะตัวแตกต่างออกไปด้วย ผู้วิจัยจำแนกการนำเสนอความเป็นอีสานที่ปรากฏได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ความเป็นอีสานในฐานะผู้ได้รับผลกระทบทางการเมือง ความเป็นอีสานในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาและทุนนิยม และความเป็นอีสานที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชนบท

4.1 ความเป็นอีสานในฐานะผู้ได้รับผลกระทบทางการเมือง

ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงปลายทศวรรษ 2540 ถึงทศวรรษ 2550 อันเป็นต้นกำเนิดของวารสาร*ชายคาเรื่องสั้น* ในแง่หนึ่งนั้นมันนักวิชาการอธิบายว่าเป็นภาพแทนของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนชั้นกลางในเมืองและชนชั้นล่าง โดยเฉพาะชนชนบทภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จักรกฤษ กมุทมาศ, 2560, น. 2) ทั้งนี้จะ

เห็นได้ว่านักเขียนอีสานในกลุ่มคณะเขียนไม่ได้มองว่าจุดกำเนิดความรุนแรงที่มีต่อคนอีสานนั้นเริ่มต้นในช่วงเวลานี้ หากแต่ได้มองย้อนกลับไปถึงการรวมคนอีสานเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยในอดีตด้วย นักเขียนหลายคนได้รื้อฟื้นประวัติศาสตร์ความรุนแรงในอดีตที่มีต่อคนอีสานมานำเสนอใน *ชาวยาคาเรื่องสั้น* ทำให้ *ชาวยาคาเรื่องสั้น* นั้นได้นำเสนอผลกระทบทางการเมืองที่มีต่ออีสานตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ในที่นี้จะอภิปรายการได้รับผลกระทบทางการเมืองของอีสานเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ ความเป็นอื่นจากการรวมอำนาจของรัฐไทย การถูกตีตราทางการเมือง การได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมือง และความมีสำนึกทางการเมือง

4.1.1 ความเป็นอื่นจากการรวมอำนาจของรัฐไทย

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันแสดงให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างลาวและสยาม นั่นคือเหตุการณ์สงครามเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งได้กลายเป็นบาดแผลทางประวัติศาสตร์ในบริบทการเมืองระหว่างประเทศ และบาดแผลความทรงจำของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว-อีสานในเวลาต่อมา เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสยามมีความพยายามอย่างยิ่งที่จะถือครองอำนาจเหนืออาณาจักรลาวในฐานะเมืองประเทศราช อย่างไรก็ตามยังปรากฏความสำนึกในรากฐานทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของคนในท้องถิ่นภาคอีสาน ดังบทสนทนาที่ปรากฏในตัวบทเรื่องสั้น “ไม่เพียงแต่ทอผ้าเท่านั้น” ว่า “ลาวสองฝั่งคือเผ่าเดียวกันมาตั้งแต่ขุนบูลม” (ชัชวาลย์ โคตรสงคราม, 2558, น. 3) ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเขียนอีสานอันเป็นตัวแทนผู้นำเสนอความเป็นอีสานในที่นี้ ในมิติหนึ่งได้นิยามความเป็นอีสานโดยมิได้ยึดโยงกับความเป็นไทยศูนย์กลาง เนื่องจากขุนบูลมเป็นตำนานการกำเนิดมนุษย์ในความเชื่อของชาวลาว ซึ่งครอบคลุมถึงผู้คนในกลุ่มไทลาวทั้งหมด การที่ตัวละครกล่าวเช่นนี้ในเรื่องสั้นก็แสดงให้เห็นว่าตัวละครมีความเชื่อว่าตนเองมีชาติพันธุ์เดียวกับคนลาวปัจจุบันมาตั้งแต่การสืบเชื้อสายบรรพบุรุษ คือ “ขุนบูลม” ในสมัยโบราณ

จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 การปฏิรูปการปกครองเป็นกลไกสำคัญในการประกอบสร้างความเป็นอีสานให้กลายเป็นไทยอย่างแท้จริง ทั้งนี้ความพยายามรวมอำนาจของรัฐไทยเป็นไปผ่านกระบวนการที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การทำให้กลายเป็นไทยด้วยการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 และในช่วงเวลา

หลังจากนั้นก็มีการบอกเล่าอื่น ๆ กล่าวคือการทำให้กลายเป็นไทยด้วยการขัดเกลาทางสังคม ได้แก่ การศึกษาในระบบโรงเรียน การปลูกฝังความเป็นพลเมืองรัฐผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การประกาศตักเตือนกลุ่มในบริเวณอีสานให้สำนึกในพระราชอำนาจและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ในฐานะพระประมุขแห่งชาติ และปฏิบัติตามกฎหมายอันเป็นนโยบายของรัฐ เป็นต้น (อ่านเพิ่มเติมใน อริยชัยวรรณชาติ, 2553)

ใน *ชาวนาเรื่องสั้น* มีเรื่องสั้นที่ปรากฏเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการปลูกฝังความเป็นพลเมืองไทยผ่านการศึกษาในเรื่อง “ก๊อปปี้ชาติ” โดยแสดงให้เห็นว่า ตัวละครเด็กนักเรียนเพื่อนร่วมห้องของตัวละคร “ผม” ในเรื่องสั้นนี้ เมื่ออยู่ในระบบโรงเรียนไม่มีใครเข้าใจภาษาถิ่นอีสานที่ “ผม” พูดว่า

“โตขึ้นผมอยากจะทำเพลง” ผมบอก

“ร้องเพลงอะไร” คุณครูพูดแก้ให้

[...]

ผมคาใจจนแอบไปถามเพื่อนคนอื่น ๆ ช่วงพักกินข้าว ทั้งที่อยู่ประเทศเดียวกันกลับไม่เคยมีใครได้ยินคำว่า ‘ฮ้องเพลง’ เลย

(เดือนเพ็ญ หงส์ดารมภ์, 2563, น. 151)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเรื่องสั้นในวารสารชุดนี้มีมุมมองต่อการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของรัฐไทยที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอีสาน ตัวอย่างเช่น เรื่อง “บุตรีในนครราชสีมา” แสดงให้เห็นว่าคนอีสานไม่ได้มีสถานะที่เท่าเทียมกับคนไทยศูนย์กลางหรือไทยสยาม ในเรื่องนี้ ผู้เขียนใช้น้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องแทนผู้หญิงชาวอีสาน ซึ่งตั้งคำถามและพยายามนิยามตัวตนของตนเองตลอดทั้งเรื่อง

เธอสงสัยว่า เธอคือใครในโลกอันกว้างใหญ่แห่งนี้ เธอคือคนคนหนึ่ง และที่แห่งนี้
คือโรงละคร เธอยังไม่แน่ใจว่า ควรเล่นบทบาทไหนดี
เอ๊ะ เดี่ยว อ้าว ไม่ใช่คนหรือกริ
เป็นผู้หญิง ผู้หญิง ทองไว้
กูเป็นผู้หญิง อะไรนะ ยังไม่ได้อีก
อีลาว พวกกูจะช่วยมึงสลักคำเรียกนั้นบนรอยหยักสมอง
อ้อ กูคืออีลาว สุดท้ายแล้ว กูไม่ใช่คนตรงไหน เอาเถอะ อย่าว่าแต่กูเลย มึงเถอะ
เพราะอะไรถึงชื่อเมืองยี่มะ กูเห็นมีแต่คนโยให้ในเมืองยี่มะ [...]

(เดือนเพ็ญ หงส์ดารมภ์, 2562, น. 180)

ผู้เล่าเรื่องใช้คำว่า “เมืองยี่มะ” เป็นนัยที่สื่อถึงสยามหรือในที่นี้คือรัฐไทย
แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตนถูกเบียดขับออกจากความเป็นไทยให้กลายเป็น
“อีลาว” และการแบ่งแยกนี้อาจมองได้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการขีดแบ่งที่เกิดขึ้น
ภายหลัง จากการนิยามของใครบางคน ซึ่งในที่นี้อาจมองได้ว่าหมายถึงความพยายาม
นิยามความเป็นคนเมือง หรือ “ชาวกรุง” ซึ่งแตกต่างจากความเป็น “เธอ” ในเรื่องนี้
ดังที่ผู้เล่าเรื่องบรรยายว่า “ตอนเธออยู่ในครรภ์ ยังไม่มีใครบอกเลยว่าเธอเป็นใคร”
(เดือนเพ็ญ หงส์ดารมภ์, 2562, น. 180) ในที่สุด เธอด้รนออกจากผืนแผ่นดินเกิด
“เธอออกวิ่ง วิ่งมาไกลจากแม่น้ำโขงนัก ทั้งสำเนียง ปรับเปลี่ยนถ้อยคำ ปรับกิริยา
ในเมื่อยังทำให้ผู้อื่นมองเธอเป็นคนไม่ได้ เธอก็จักเป็นสาวชาวกรุงให้ได้เสียก่อน”
(น. 182)

เรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่ง ได้แก่ “วันพักร้อนของพนักงานคนหนึ่ง” ผู้เขียนมุ่งแสดง
ให้เห็นว่าคนที่นิยามตัวเองว่าเป็น “ไทย” ซึ่งอาจหมายถึงคนกรุงเทพฯ หรือคนไทย
ส่วนกลางนั้น แท้ที่จริงแล้วก็เป็นกลุ่มคนอพยพหรือ “เป็นอื่น” เช่นเดียวกับคนกลุ่ม
ชนชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในดินแดนแห่งนี้เช่นกัน

ฉากของเรื่องเป็นสังคมในโลกอนาคต ตัวละครไม่มีชื่อ แต่ใช้รหัสในการระบุ
ตัวตน ตัวละครหลักของเรื่องเป็นพนักงานที่ได้สิทธิวันลาพักร้อนจากบริษัท เขานั่ง
รถไฟไปมณฑลหนึ่ง ชื่อไอเอสเอเอ็น (ISAN) ในที่นี้สามารถตีความได้ว่าผู้เขียนตั้งใจ
สื่อถึง “อีสาน” และตัวละครพนักงานคนนี้มีความรู้สึกถูกตัวละครที่เจอในมณฑล

ISAN ในทุกแง่มุม “คนพื้นเมืองสุดแสนจะเจ้าเล่ห์ หยาบกระด้าง และไม่รู้จักรักกาลเทศะ มีนิสัยป่าเถื่อน ไร้อารยธรรม” (สมุด ที่ทรงศน์, 2559, น. 102) โดยบอกว่าตนเองเป็นคนทีเอไอ (TAI) ซึ่งเป็นนัยถึง ไทย/ไท

ตัวละคร “คนพื้นเมือง” กล่าวว่า “ไม่มีคนที่ไอเอมาที่นี้นานแล้ว หลังจากที่...” ชาอิดเว่นวรรค “...อพยพไป” (สมุด ที่ทรงศน์, 2559, น. 102)

“อพยพ” เขาพูดทวนเป็นคำถาม เนื่องจากไม่เข้าใจว่าเขาอพยพไปที่ไหน ในเมื่อเขาเกิดในเมืองหลวง เขาไม่เคยอพยพไปที่ไหนเลย ตั้งแต่บรรพบุรุษรุ่นก่อนหน้า เขาก็เล่าขานกันมาว่าพวกเราไม่เคยอพยพ

(สมุด ที่ทรงศน์, 2559, น. 102)

จากการที่ผู้เขียนได้บรรยายความคิดของตัวละครพนักงานเพิ่มเติมผ่าน น้ำเสียงของผู้เล่าเรื่อง แสดงให้เห็นว่าตัวละครคนที่เอไอ (TAI) ยึดมั่นในการเป็น “คนเมืองหลวง” เป็นอย่างยิ่ง เรื่องสั้นเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นการได้รับผลกระทบทางการเมืองของอีสานว่า การปฏิรูปการปกครองและการพยายามทำให้ “อีสาน” กลายเป็นไทยผ่านนโยบายทางภาษาและวัฒนธรรม แม้จะมุ่งผนวกรวมกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว-อีสานให้เป็นส่วนหนึ่งของไทย แต่ก็ได้ทำให้กลุ่มคนดังกล่าวกลายเป็นอื่นซึ่งแตกต่างจากความเป็นไทย ทั้งที่อันที่จริงแล้วคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยต่างก็เป็นกลุ่มคนอพยพ หรือเป็นกลุ่มคนที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้มาก่อน เพียงแต่ทุกคนอยู่ภายใต้การแบ่งเขตการปกครองในภายหลัง ทำให้คนที่นิยามตนเองว่าเป็นคนไทย ซึ่งในที่นี้สื่อนัยถึงคนเมืองหรือคนกรุงเทพฯ นั้น คิดว่าตนเองมีสถานะที่สูงกว่าหรือแตกต่างจากกลุ่มคนอีสานที่คนกรุงนิยามว่าเป็นคนพื้นเมือง ซึ่งในที่นี้สามารถตีความได้ว่าหมายถึงชนบทนั่นเอง

4.1.2 การถูกตีตราทางการเมือง

ความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอีสานหรือคนอีสาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มักนำไปสู่การตีตราทางการเมืองในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างสังคมประชาธิปไตย

ของประเทศ เนื่องจากข้อจำกัดด้านการศึกษาและขาดความรู้ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2555, น. 3-4)

ในช่วงสงครามเย็น บริเวณภูพานในภาคอีสานได้กลายเป็นฐานที่ตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อีสานจึงเป็นเป้าหมายของกองทัพและรัฐบาลในการปราบปรามขบวนการคอมมิวนิสต์ด้วย ใน *ชายคาเรื่องสั้น* มีเรื่องสั้นที่นำเสนอความเป็นคอมมิวนิสต์ของคนอีสาน ซึ่งถูกสร้างภาพในเชิงลบจากรัฐในขณะนั้น คือเรื่อง “19 กันยายน 2549” ซึ่งนำเสนอชีวิตของ “ป้าใจ” เมียของลุงทอม ซึ่ง “เป็นสหายเก่า” (บันทึก, 2561, น. 88) โดยผู้เขียนได้บรรยายถึงชีวิตของป้าใจว่า

แกน่าจะออกจากป่าหลังคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี 66/2523 เปิดรับผู้แปรพักตร์และขบวนการก่อการกำเริบกลับเข้ามาร่วมพัฒนาชาติไทย ใครจะป่าวว่าป้าแก่ผ่านพบหรือผูกพันเรื่องราวใดมาที่แน่ ๆ คำแนะนำพรรคตามแนว 3 ชั่ว ‘มีคนรักชั่ว แต่งงานชั่ว มีลูกชั่ว’ ไม่น่าจะห้ามความรู้สึกของใครได้สักเท่าไร ป้าใจกลับมาพร้อมเด็กในท้องและโลกอุดมคติที่แตกสลาย คนรักหายสาบสูญระหว่างสู้รบกับรัฐบาล เมื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่กับลุงบุคลิกสงบเย็นอย่างผู้ทรงศีลน่าจะปลอบประโลมจิตใจได้อยู่บ้าง ก่อนคนทั้งสองจะถูกกาลเวลาลงลักลงสู่หลุมดำในชีวิตคู่ที่ใครที่เคยคงพอจะนึกภาพออก ป้าใจแท้งลูกคนแรกและมีลูกคนที่สองอย่างไม่ตั้งใจ จากนั้นคล้ายว่าป้าต่อไม่ติดกับชีวิตที่เหลือ

(บันทึก, 2561, น. 95)

จากข้อความที่กล่าวถึงชีวิตของลุงทอมและป้าใจนี้ จะเห็นว่าชีวิตของป้าใจเปลี่ยนแปลงไปหลังจากเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ผู้เขียนเลือกใช้คำที่แสดงอารมณ์สะเทือนใจดังเช่น “โลกอุดมคติที่แตกสลาย” เพื่อเน้นย้ำให้เห็นว่าอุดมการณ์ทางการเมืองในคราวนั้นของผู้ร่วมขบวนการไม่เป็นไปตามเป้าหมาย อีกทั้งชีวิตของผู้ที่เลือก “เข้าป่า” ก็เปลี่ยนไปตลอดกาล ดังเช่นป้าใจที่อุ้มท้องกลับมาในขณะที่คนรักหายสาบสูญไป

ตัวละครที่น่าสนใจในเรื่องนี้คือ “ผีลูกสาว” ของป้าใจ ซึ่ง “ไม่ค่อยถูกกับแม่ แม่ไม่ได้อยากมีเธอ ตอนปวดท้องคลอดแม่มยังนั่งเล่นไพ่อยู่เลย ‘เราเกิดในวงไพ่’ เธอว่า ‘นายรู้ไหม เราตายก่อนจะตายเสียอีก’” (บันทึก, 2561, น. 93) จึงอาจพิจารณา

ได้ว่า “เธอ” เป็นผลผลิตจากการเข้าป่าและชีวิตอันไม่เข้าที่เข้าทางของบ้ำใจ อีกทั้งข้อความ “ตายก่อนจะตาย” อาจเป็นนัยสื่อความหมายหลายอย่าง เป็นนัยสื่อถึงการไม่มีสิทธิ์ ไม่มีเสียง ไม่มีตัวตนในสังคมที่เธออาศัยอยู่ ในฐานะผู้หญิง คนอีสาน และลูกของ “สหายเก่า” อีกประการหนึ่งอาจพิจารณาได้ว่า “ความเป็นผี” ของ “เธอ” เชื่อมโยงกับความเป็น “ผีคอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐพยายามให้สังคมในช่วงเวลานั้นปฏิเสธ “เธอ” จึงเป็นตัวแทนของผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงพรรคคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลในประเทศไทยและเหตุการณ์หลังจากนั้น

นอกจากนี้ แม้ว่าเรื่องสั้นต่าง ๆ ใน *ชายคาเรื่องสั้น* ยุคที่สองจะตีพิมพ์ในช่วงเวลาหลังจากการชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือกลุ่มคนเสื้อแดงหลายปี แต่ความคิดเกี่ยวกับความเป็นคนเสื้อแดงของคนอีสานก็ยังคงไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยอย่างเข้มข้น เรื่องสั้นหลายเรื่องในวารสารชุดนี้นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับคนอีสานในภาพคนเสื้อแดงผ่านสายตาคนหลากหลายกลุ่ม โดยเฉพาะคนชนชั้นกลางกรุงเทพฯ อันนับว่าเป็นผลกระทบทางการเมืองซึ่งมีต่อคนอีสานที่ชัดเจนประการหนึ่งที่ปรากฏไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยด้วย

เรื่องสั้น “ไปพักผ่อนที่หนองระแหง” นำเสนอภาพความเป็นคนเสื้อแดงของชาวอีสานอย่างชัดเจน ในเรื่องนี้ผู้เขียนบอกเล่าถึงความแตกต่างทางความคิดทางการเมืองของตัวละครพ่อ ชื่อ “วิกัล” กับลูกชาย “โด่ง” โดยมี “น้ำเทพ” คนขับรถชาวอีสานเป็นสื่อกลาง ในเรื่องนี้ให้ภาพ “หนองระแหง” ซึ่งระบุว่าเป็นพื้นที่ทางภาคอีสานของประเทศไทย ในฐานะ “หมู่บ้านคนเสื้อแดง” ในสายตาคนนอก

ผู้เขียนสร้างตัวละครสองชั่ว โดยให้คุณวิกัล “ห้อยนกหวีดและใส่เสื้อธงชาติลายพริ้วไปทั้งตัว” (บัณฑิต เทียนรัตน์, 2558, น. 137) ในขณะที่น้ำเทพมาจาก “หนองระแหง” ซึ่ง “พอกลับบ้านก็พบว่าหนองระแหงกลายเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงไปเสียแล้ว เต็มไปด้วยรูปอดีตนายกลีๆ พวกกันรังเกียจ แต่คนหนองระแหงกลับพากันบูชาสุดจิตสุดใจ” (น. 137) และยังให้ภาพ “เสื้อแดง” ในสายตาของคนกรุงเทพฯ อย่างคุณวิกัลว่าเป็น “พวกป่วนบ้านป่วนเมือง” และ “โง่เป็นควาย” (น. 135)

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพยายามนำเสนอความเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่อาจเกิดขึ้นได้จากการรับข้อมูลข่าวสารหลาย ๆ ด้าน โดยในที่สุดได้จบเรื่องด้วยการที่ “คุณวิกัล” เปลี่ยนความคิดต่อหมู่บ้านคนเสื้อแดงไปบ้าง แต่หากพิจารณาเนื้อเรื่อง

ทั้งหมดก็จะเห็นได้ว่าในขณะเดียวกันฝ่ายคนเสื้อแดงในเรื่องก็ต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งเพื่อเปลี่ยนแปลงภาพจำที่อยู่ในมุมมองของคนกรุงมาเป็นเวลานาน

เรื่อง “ห้องว่าง” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับตัวละครน้องชายที่หายตัวไปจากครอบครัว โดยเล่าผ่านมุมมองของพี่สาว ในเรื่องสั้นนี้ปรากฏบริบทต่าง ๆ ซึ่งเป็นนัยให้อนุมานได้ว่าตัวละคร “น้อง” อาจหายไปเพราะเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง มุมมองเกี่ยวกับคนเสื้อแดงที่ปรากฏในเรื่องสั้นนี้ เป็นไปผ่านมุมมองของตัวละคร “พี่สาว” เช่นกัน โดยผู้เขียนเลือกใช้คำที่แสดงการเหมารวมอย่างชัดเจนว่า ตัวละครคนกรุงเทพฯ ในเรื่องนี้ มองว่ากลุ่มคนเสื้อแดง คือกลุ่มคนอีสาน

[...] แม่ฉันกลัวแต่น้องจะไปร่วมกับคนเสื้อแดง รบเราฉันแทบตลอดทั้งคืนให้ติดต่อน้องให้ได้ ฉันในตอนนั้นไม่คิดว่าน้องจะไปร่วมชุมนุมด้วยเหตุผลเพราะครอบครัวเราไม่มีสายสัมพันธ์ใดเกี่ยวข้องกับคนอีสานหรือความเป็นอีสานไม่ว่าในแง่มุมใด [...] ถ้าจะสักสิ่งที่ฉันมองว่า [...] มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอีสาน คือ แม่เกลียดรัฐบาล และสิ่งที่รัฐบาลพยายามโอบอุ้มปกป้อง ไม่ว่าจะเป็นชาติ หรือสถาบันสูงสุด [...]

(นิธิ นิธิวีรกุล, 2563, น. 103)

จากตัวอย่างข้างต้นจึงเห็นได้ว่าเรื่องสั้นเหล่านี้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับความเป็นอีสานที่ถูกจดจำในฐานะคนเสื้อแดงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสายตาตัวละครคนกรุงเทพฯ หรือคนในศูนย์กลาง

4.1.3 การได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์ทางการเมือง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าผู้เขียนเรื่องสั้นในชุดนี้ในชื่อย่อว่า *ในชื่อย่อ* ได้พยายามร้อยพันความเจ็บปวดในอดีตให้ปรากฏในเรื่องสั้นชุดนี้เพื่อสร้างความสืบเนื่องให้เห็นผลกระทบทางการเมืองที่กลุ่มคนอีสานได้รับมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงปรากฏว่า *ในชื่อย่อ* เรื่องสั้น มีเรื่องสั้นที่กล่าวถึงทั้งเหตุการณ์ในช่วงพรรคคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลในประเทศไทย เหตุการณ์ความขัดแย้งหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 จนกระทั่งถึงเหตุการณ์ความขัดแย้งหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ผู้เขียนใน *ในชื่อย่อ* เรื่องสั้น ได้นำเสนอให้เห็นว่าเหตุการณ์ทางการเมืองในระดับประเทศเหล่านี้

ส่งผลกระทบต่อคนอีสานในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่การเป็นเหยื่อทางกฎหมาย การได้รับความรุนแรงทางร่างกาย จนกระทั่งถึงการเสียชีวิต

เรื่องสั้น “การรอคอย” กล่าวถึงประเด็นความเดือดร้อนจากกฎหมายทางการเมืองหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ซึ่งคณะรัฐประหารเรียกผู้เคลื่อนไหวทางการเมืองไปกักบริเวณหรือที่ในขณะนั้นเรียกว่าการ “ปรับทัศนคติ” ในเรื่องสั้นนี้ผู้เขียนนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่อง “แม่”

ในเนื้อเรื่อง “แม่” ได้ระบายความอัดอั้นใจในขณะที่กำลังนั่งรอลูกชายซึ่งถูกจับไปปรับทัศนคติ โดยได้เล่าเรื่องเล่าย้อนไปถึงชีวิตในอดีตที่ลูกสาวชื่อ “คำสร้อย” ถูกยิงเสียชีวิตในการสลายการชุมนุมกลุ่มคนเสื้อแดงในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 ผู้เขียนถ่ายทอดความเจ็บปวดและเจ็บแค้นของคนอีสานในฐานะคนเสื้อแดงที่ทั้งถูกทำร้ายอย่างไม่เห็นค่าความเป็นมนุษย์ว่า

[...] มันได้ยืนยันว่าคนในกรุงเทพกรุงไทยต่างบอกว่าตายซะได้ก็ดี พวกบ้านนอกควายแดงโดนจ้างให้มาตาย บักคำพูนพูดด้วยความโกรธ ถึงแม่จะคอยบอกว่าให้ใจเย็น ๆ เอะลูกเอ๋ย แม่ก็ยังคิดนะว่า ลูกฉันเป็นคน คุณมาหาว่าเป็นควายได้ยังไง [...]

(พิชญ อนันตรเศรษฐ์, 2559, น. 80)

ต่อมา “คำพูน” ลูกชาย จึงพยายามอ่านหนังสือศึกษาเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจนในที่สุดเขาก็เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้พี่สาว เขาจึงโดนจับ และในตอนจบผู้เขียนเปลี่ยนผู้เล่าเรื่องเป็นเสียงของลูกชายที่มานั่งรอแม่ ซึ่งถูกจับดำเนินคดีทางการเมืองเพราะถูกใส่ร้ายป้ายสี โดยผู้เล่าเรื่องในตอนท้ายเล่าว่า “แม่ผมเล่นโทรศัพท์ไม่เป็น ทำได้แค่โทรเข้าโทรออก มาหาว่าแม่ผมส่งข้อความหมิ่นเบี่ยงสูงได้อย่างไร” (พิชญ อนันตรเศรษฐ์, 2559, น. 86)

เรื่องราวของตัวละครทั้งสามสะท้อนว่าคนอีสานได้รับผลกระทบจากช่องว่างของกฎหมายทางการเมืองในยุคสมัยของรัฐบาลเผด็จการที่บังคับใช้ข้อกฎหมายอย่างไม่ยุติธรรม และเจ็บปวดเดือดร้อนมากขึ้นเพราะความเป็นอีสานทำให้ไม่ได้รับการมองว่าเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับคนอื่น และไม่มีอภิสิทธิ์ทางชนชั้นในการต่อสู้ทางกฎหมาย ดังที่ตัวละครแม่เล่าว่า “แม่ก็แอบหวั่นใจลึก ๆ ว่าคนกรุงเทพกรุงไทย

เวลาโดนจับ ก็มีพรรคมีพวกช่วย ๆ กันให้รอดคุก แต่ถ้าเป็นลูกลาวลูกชาวนาอย่าง บักคำพูนลูกแม่ละ จะมีใครช่วยไหม” (พิชญ อนันตรเศรษฐ์, 2559, น. 76) และในกรณีของแม่ตอนท้ายเรื่อง ก็ปรากฏว่าถูกจับกุมเพราะการไม่มีความรู้ในแง่หนึ่งสะท้อนปัญหาคนอีสานเข้าไม่ถึงการศึกษาและไม่เท่าทันความทันสมัย ทำให้ถูกใส่ร้ายปรักปรำ ทำให้คนอีสานต้องกลายเป็นเหยื่อของความอยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรมด้วย

เรื่องสั้นอีกหนึ่งเรื่องหนึ่งที่นำเสนอประเด็นความเป็นอีสานว่าเป็นเหยื่อของกฎหมายทางการเมืองคล้ายคลึงกันได้แก่เรื่อง “คิดฮอด” แต่ในเรื่องนี้ได้ขยายความรุนแรงของการเป็นเหยื่อไปถึงการบาดเจ็บและเสียชีวิตของตัวละครคนอีสาน

ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการคุยโทรศัพท์ของตัวละคร “สายพิณ” ซึ่งเป็นกระเป๋ารถเมล์ กับ “เคน” ผู้เป็นลูกชายที่ต้องการให้แม่กลับบ้านเนื่องจากแม่ต้องทำงานในกรุงเทพฯ และไม่มีโอกาสกลับบ้านหลายปี ผู้เล่าเรื่องได้เล่าภูมิหลังเกี่ยวกับพ่อของลูก โดยปรากฏว่า “เคน” เป็นลูกกำพร้า ที่พ่อเสียชีวิตลงในเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมือง

“อ้ายแมนถูกยิงตัดหัวหัวใจทะลุหลัง ตายบนตึกตึก”

“ทางหลวงเห็นว่าถูกชายชุดดำฆ่า แต่บักหมาเดินว่าทหารยิงมาเห็น ๆ บักหมามันไม่เคยตัวนะ”

(สองขา, 2558, น.5-6)

ในการเล่าถึง “อ้ายแมน” หรือพ่อของ “บักเคน” ในส่วนนี้ แสดงให้เห็นว่าคนอีสานเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางการเมืองถึงแก่ชีวิต ซึ่งหากเมื่อพิจารณาร่วมกับบริบทก็ทำให้อนุมานได้ว่าเนื้อหาในส่วนนี้กล่าวถึงการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดงในช่วง พ.ศ. 2553 ต่อมาเมื่อพิจารณาเนื้อหาในส่วนชีวิตของ “สายพิณ” ในเรื่องนี้ ผู้เขียนเน้นย้ำว่า “วาสนาน้อยแท้้น้อคนจน ต่างจากคนมั่งมี” (สองขา, 2558, น. 6) และแทรกการวิพากษ์สาธารณูปโภคซึ่งเชื่อมโยงกับความคิดเห็นทางการเมืองว่า

จะว่าไปก็มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ความฝันของคนบ้านนอกพองฟู ดูว่าจะเป็นจริงได้
เมื่อมีคนใส่ใจทางรถทางเรือ สุ่มหัวและหยิบปากกามาเติมทาง ลากวางทางรถไฟ
สายเก่าสายใหม่ทั้งใบขวาน ด้ามขวาน หัวขวาน ขวานแทบทั้งขวาน

[...]

“ถ้ามีรถไฟวิ่ง แม่คงมาหาลูกได้บ่อย”

(สองขา, 2558, น. 6)

เมื่อพิจารณาพร้อมกับบริบท จะเห็นได้ว่าเนื้อหาส่วนนี้อาจกล่าวถึงแผนรถไฟ
ความเร็วสูงทั่วประเทศ ที่ได้รับการพูดถึงเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์
ชินวัตร ในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งท้ายที่สุดแล้วไม่เกิดขึ้นจริง เนื่องจากมีคำวินิจฉัยจาก
ศาลรัฐธรรมนูญในวันที่ 12 มีนาคม 2557 ว่า “ร่าง พ.ร.บ. สองล้านล้านบาทฯ
โดยมิใช่กรณีจำเป็นเร่งด่วน ไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและมีข้อความ
ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ” (พรรคเพื่อไทย, 2564) โดยเนื้อหาส่วนนี้ในเรื่องสั้นก็
นับได้ว่าเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมประเด็นความเป็นเหยื่อทางการเมืองของคนอีสาน
เช่นกัน กล่าวคือพื้นที่อีสานไม่ได้รับการพัฒนาเพราะความไม่โปร่งใสทางการเมืองที่
ทำให้การสร้างรถไฟไม่เกิดขึ้น

ผู้เขียนย้ำบทสนทนาซึ่งเกี่ยวกับการกลับบ้านไปหาลูกหลายครั้ง จนกระทั่ง
ลูกขอให้แม่กลับบ้านในวันเด็กปีนี้เนื่องจากตนจะร้องเพลงในงานวันเด็ก เดิมแม่ปฏิเสธ
ว่าไม่สามารถหยุดงานได้ แต่ในที่สุดแม่ก็ตั้งใจจะลางานกลับไปหาลูก

จนกระทั่งถึงช่วงปีใหม่ ผู้เขียนบรรยายว่าบนรถเมลนี้มีคนใช้บริการน้อย
ถนนในกรุงเทพฯ ก็โล่ง เพราะเป็นช่วงวันหยุดเทศกาล ลมแรงทำให้ปฏิทินแผ่นหนึ่ง
ปลิวหล่นลงบนพื้นรถเมลล์

รถกำลังจะถึงสนามเป้า [...]

สองผู้โดยสารในชุดลายพรางปรีมาจากหลังรถ ตะคอกด้วยเสียงอันดัง “จอด!” และหันไป
ประกาศดัง ๆ ให้ได้ยินได้ฟังกันทั้งรถ

“โซเฟอร์และกระเป๋ารถคันนี้มีความผิดฐานไม่จงรักภักดี ปลอ่ยให้รูปในหลวงตกอยู่กับพื้น”
แล้วทหารก็หยิบปฏิทินที่ถูกลมกระโชกลงบนพื้นรถขึ้นมาอย่างเกรี้ยวกราด

และเรื่องจบลงด้วยความรุนแรงที่มีต่อ “สายพิน”
 ...ไม่มีเสียงของคำพูดใด ๆ มีแต่เพียงเสียงกระบอกเก็บตังค์ที่ถูกปิดตก เหยี่ยกเลื่อน
 กระจายเต็มพื้น เห็นหัวก้อยชัดเจนทั้งสองหน้า
 รถของเล่นสี่ล้อคันเล็ก ๆ ตกจากมือของแม่
 ก่อนถูกตีในร่องเท้าบู๊ตตะคกบันไดรถลงไปบนพื้นถนนดำกระด้าง
 (สองขา, 2558, น. 10)

ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นกับคนอีสานในเรื่องนี้ ได้รับการนำเสนอผ่าน
 ความรุนแรงและความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นกับร่างกาย และความเจ็บปวดด้านจิตใจ
 ผ่านกลวิธีคือการปูเรื่องที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์แม่-ลูก
 ว่ามีความหวังและความสุขที่จะได้กลับไปเจอลูก แต่กลับต้องบาดเจ็บเสียก่อน
 แค่เพียงเพราะปฏิบัติปลิวจึงโดนทหารเตะตกรถเมล์

ผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมืองอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏในชายคา
 เรื่องสั้น คือการนำเสนอว่าเหตุการณ์ทางการเมืองมีผลกระทบต่อชีวิตส่วนตัวของคน
 ดังปรากฏในเรื่อง “I เขียน letter ถึงเธอ Dear John” ซึ่งใช้ชื่อเรื่องเป็นท่อนหนึ่งจาก
 เพลง “จดหมายรักจากเมียเช่า” ของมานี มณีวรรณ อันเป็นเพลงที่มีชื่อเสียงในอดีต
 ประพันธ์ขึ้นใน พ.ศ. 2510 เรื่องสั้นนี้นำเสนอเนื้อหาเดียวกับเนื้อหาในเพลงดังกล่าว
 กล่าวคือการเล่าเหตุการณ์ช่วงทหารจีไอเข้ามาตั้งฐานทัพในจังหวัดในภาคอีสานของ
 ประเทศไทย และเกิดปรากฏการณ์ “เมียเช่า” ขึ้นในช่วงเวลานั้น ตัวละครในเรื่องนี้คือ
 “พร” ซึ่งมีทหารชาวอเมริกันเข้ามาพัวพัน มีความสัมพันธ์เป็นสามีภรรยา สามีของพร
 เสียชีวิตเพราะไปรบหลายต่อหลายครั้ง จนกระทั่งครั้งสุดท้ายเดินทางกลับประเทศ
 เมื่ออเมริกาถอนฐานทัพโดยไม่ได้บอกให้เธอรู้เลย ในแง่หนึ่งเรื่องสั้นนี้ได้บอกเล่า
 ประวัติศาสตร์เหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นผ่านชีวิตเมียเช่า ด้วยกลวิธีที่ผู้เขียน
 ระบุปีที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างละเอียด และในอีกแง่หนึ่ง เรื่องนี้ได้แสดงความทุกข์
 ความเจ็บปวดทางใจอันเนื่องมาจากความรัก ซึ่งเป็นผลมาจากบริบททางการเมืองอีก
 ชั้นหนึ่ง เน้นย้ำผ่านปรากฏการณ์เมียเช่าซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงเวลานั้น
 เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนอีสานได้รับผลกระทบทางการเมืองอย่างไรบ้างนั่นเอง

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าการได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมืองของคนอีสานที่ปรากฏในวารสารชุด*ชายคาเรื่องสั้น* ปรากฏในหลากหลายมิติตั้งแต่ผลกระทบที่เกิดกับชีวิตส่วนตัว ความเจ็บปวดทางใจ ไปจนถึงความรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน

4.1.4 ความมีสำนึกทางการเมือง

ความมีสำนึกทางการเมืองของคนอีสาน หากพิจารณาในบริบทการเมืองร่วมสมัย จะเห็นได้ว่าการแสดงให้เห็นว่าคนอีสานเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งสำคัญของประเทศอยู่เสมอ เรื่องสั้นที่นำเสนอความคิดนี้เป็นประเด็นสำคัญ เช่น เรื่อง “ห่าก้อม” ในเรื่องนี้ผู้เขียนใช้ความเชื่อ “ห่าก้อม” มาครอบครองเรื่องเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองของประเทศ โดยห่าก้อมซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับผีปอบชนิดหนึ่งในภาคอีสานนั้นอาจมองได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความไม่ปกติในสังคม ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างผู้มีวิชาอาคมสามารถแก้อาการห่าก้อมสองฝ่าย ได้แก่ฝ่าย “นางบัวผัน” และฝ่าย “ชุมหมอธรรมแก่นำโดยบักเฒ่าหมอคนเล็กของตระกูล” ผู้เขียนได้นำเสนอรายละเอียดให้เข้าใจว่าฝ่าย “บักเฒ่า” เป็นตัวแทนของอำนาจเก่าในประเทศที่ถือครองอำนาจมานานและเอื้อประโยชน์ให้แก่ลูกหลานของตนเสมอ ดังปรากฏว่า

เป็นหมอธรรมแก่นำในดงบังแต่ไม่เคยบัวใครให้หาย [...] รักษาคนป่วยเหมือนพยายามเลี้ยงไข้ไม่ให้หายขาด เพราะเป็นสิ่งที่ใหญ่มานานใครขวางไม่ได้ อีกอย่างคือยิ่งรักษา ยิ่งมีคนป่วยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนไม่มีใครกล้าให้คนพวกนี้รักษาอีก และมีความเชื่อกันว่าคนเหล่านี้คือตัวห่าก้อมประเภทกินเองชงเองด้วยซ้ำไป

(จรรุพัฒน์ เพชรเวช, 2558, น. 84)

ฝ่ายนางบัวผันเป็นสัญลักษณ์ของฝ่ายอำนาจประชาชนให้การสนับสนุน ดังปรากฏว่า “เมื่อนางบัวผันเข้ามายังลานสร้างเรือนใหม่ ไทบ้านทั้งหลายปรบมือด้วยความยินดี” (จรรุพัฒน์ เพชรเวช, 2558, น. 87) อีกทั้งเมื่อพิจารณาร่วมกับคำวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายตรงข้ามก็พบว่านางบัวผันถูกวิจารณ์เกี่ยวกับความเป็นหญิงประกอบกับการที่นางเป็นน้องสาวของ “ผู้ใหญ่บ้านคนก่อนที่ถูกไทบ้านกลุ่มหนึ่งขับไล่

ให้ไปอยู่นาโคกไกล” (น. 84) ในที่นี้จึงเห็นว่าฝ่าย “บัวผัน” เป็นสัญลักษณ์แทนรัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร น้องสาวของอดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร นั่นเอง

ผู้เขียนให้ภาพความขัดแย้งว่าฝ่ายชุมนุมธรรมหรืออำนาจเก่าใช้ไสยศาสตร์ ปลุกสร้างสิ่งชั่วร้ายทำความเดือดร้อนให้กับหมู่บ้านอย่างมาก ดังปรากฏว่า

การต่อสู้ครั้งนี้มีหมาดำเป็นจำพวก มันเดินนำหน้าขบวนส่งเสียงเห่าหอนไปตามถนน ในหมู่บ้านโดยสั่งให้ควายธนูคอยขวิดตำรั้วรอบขอบชิดของไ้บ้านจนฉิบหายวายวอด ไปทั้งหมู่บ้าน หมาดำเห่าหอนเป็นเสียงสูงต่ำกังวานดูร้าย ตกคำคินดวงตาของมันเลือกแดง เป็นลูกไฟ เห่าแต่ละทีเกิดน้ำลายพิษปลิวกระจัดกระจายไปทั่วท้องถนน เมื่อไ้บ้านโดนเข้า ก็มีอาการปวดแสบปวดร้อนเป็นแผลเรื้อรังยากแก่การรักษา [...]

(จารุพัฒน์ เพชรเวช, 2558, น. 92)

“หมาดำ” ในที่นี้ อาจตีความได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ หรือกองกำลังของฝ่ายอำนาจเก่า ที่ใช้กำลังอาวุธเข้าทำร้ายชาวบ้าน หรือมองได้ว่าเป็นประชาชนที่สนับสนุนฝ่ายตรงกันข้าม

โดยสรุปจึงจะเห็นได้ว่า ในเรื่องสั้นนี้ผู้เขียนใช้ความเป็นอีสานเป็นสัญลักษณ์ วิพากษ์วิจารณ์ความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศอย่างเต็มที่ และท้ายที่สุด ความเป็นอีสานในเรื่องนี้ได้ปรากฏในฐานะสำนักทางการเมืองของ “นางเจียว” ซึ่งมีอาการเพ้อคลั่งพูดว่า “กูายคน...กูายคน” อยู่ตลอดเรื่อง และได้ขยายความเพิ่มเติมในครั้งหนึ่งว่า “อายลูกอายหลาน อายแทนบ้านเมือง” แสดงให้เห็นว่านางเจียวรู้สึก “อาย” คนรุ่นหลัง ที่สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศอยู่ในสภาวะความขัดแย้งดังกล่าว

เรื่องสั้น “ห้องหับบนชั้น 7” นำเสนอมุมมองสำนักทางการเมืองของคนอีสานแบบตรงกันข้ามกับความรับรู้ทั่วไปหรือแบบที่นำเสนอในเรื่องสั้นอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่ามีตัวละครในเรื่องสั้นหลายเรื่องที่ได้รับการนำเสนอว่าเป็นผู้เคลื่อนไหวทางการเมือง แต่ในเรื่องนี้ ผู้เขียนกลับสร้างให้ตัวละครดูเหมือนจะเพิกเฉยต่อความรุนแรงทางการเมือง อย่างไรก็ตาม กลวิธีดังกล่าวนี้เองราวกับเป็นการยั่วล้อความเป็นจริงให้ผู้อ่านเกิดคำถามว่าตัวละครในเรื่องสั้นนี้เป็นคนอีสานจริงหรือไม่

เนื่องจากอัตลักษณ์อีสานที่นำเสนอผ่านเรื่องนี้มีเพียงการใช้ภาษาอีสานและการกินอาหารอีสาน แต่ผู้เขียนได้สร้างภาพลักษณ์ใหม่ทั้งหมดให้แก่ตัวละครทั้งหมดในเรื่อง รวมทั้งการแสดงออกต่อเหตุการณ์ทางการเมืองด้วย

ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากจากมุมมองของ “ผม” ผู้เล่าเรื่องซึ่งยืนอยู่บนระเบียงในตึกสูงกลางกรุงเทพฯ และฉากเบื้องล่างคือความวุ่นวายของเมืองแห่งทุนนิยม และ “อยู่ภายใต้การปกครองของคณะปกครองเผด็จการทหารครั้งล่าสุด” (ภู กระดาษ, 2560, น. 136) ก่อนผู้เขียนจะนำพาเข้าไปพบกับฉากใน “ห้องพักบนชั้น 7 ของคอนโด” ที่เป็นห้องของ “การะเกด” เพื่อนของ “ผม” ที่มีเครื่องใช้ครบครัน และในวันนี้เป็นการนัดกันระหว่าง “ผม” กับเพื่อน ๆ ที่ไม่ได้เจอกันนาน

ผู้เขียนแนะนำตัวละครแต่ละตัวผ่านการบรรยายของผู้เล่าเรื่อง “ผม” ทำให้ทราบว่า “การะเกด” และ “ชนิยา” ทำวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับแนวคิดของ Hannah Arendt ซึ่งชนิยาได้เรียนจบปริญญาตรีด้านแพทยมาก่อน และเรียนต่อรัฐศาสตรบัณฑิตปริญญาเอก “ภากร” เป็นผู้เขียนบทความวิจารณ์หนังสือวรรณกรรมเล่มหนึ่งลงตีพิมพ์ในนิตยสารที่ว่าด้วยปรัชญาและวรรณกรรม “ชาติชาย” เป็นกองบรรณาธิการในสำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง ที่พิมพ์งานวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการเมืองการปกครองเป็นหลัก และถูกทหารไปเยี่ยมเยียนสำนักงานอยู่บ่อย ๆ

ในชั้นแรก เมื่อพิจารณาการกระทำของตัวละครในเรื่องสั้นนี้ พบว่าผู้เขียนได้แฝงความคิดเห็นทางการเมืองของตัวละครกลุ่มนี้อยู่ตลอดเรื่อง ได้แก่ ประเด็นในงานของการะเกดและชนิยา ซึ่งเกี่ยวกับแนวคิดของ Hannah Arendt นักทฤษฎีการเมือง ผู้สนใจอำนาจของประชาธิปไตย เผด็จการรวบอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ความรุนแรง และสาธารณรัฐ รวมทั้งได้รับการกล่าวถึงในฐานะนักสันติวิธี (ชานันท์ ยอดหงส์, 2560, น. 16) และยังได้กล่าวถึงวรรณกรรม ‘คำยืนยันของเปเรย์รา’ (Sostiene Pereira) ซึ่งมีฉากอยู่ภายใต้รัฐบาลเผด็จการของประเทศโปรตุเกส

นอกจากนี้ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นการไม่มีเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองด้วยการเน้นย้ำอยู่เสมอว่า เรา “พูดคุยกันได้ทุกเรื่อง” ใน “ห้องหับบนชั้นเจ็ด” นี้ ซึ่งคำว่า “ห้องหับ” ยังแสดงนัยของการปกปิดให้อยู่ในที่ปิดเท่านั้น แต่การพูดคุยกันได้อย่างอิสระในกลุ่มเพื่อน แสดงให้เห็นว่าทุกคนในกลุ่มมีความคิดเห็น

ทางการเมืองในทางเดียวกัน โดยผู้เขียนได้ย้าความรู้สึกเข้มข้นในการพูดคุยกันในห้องลับบนชั้นเจ็ดแห่งนี้ว่า

พวกเราคุยกันได้ทุกเรื่องในห้องลับนี้ ห้องบนชั้นเจ็ดแห่งนี้ ด้วยความไม่พึงพอใจ ด้วยความอึดอึ้งคั่งแค้น ด้วยความไม่สะดวกสบายใจจากโคมออกมาชนิดที่ว่าจะจะเป็นจะตาย ให้ได้ในเดี๋ยวนี้

เสียงเล็ดลอดไม่ว่าจะเข้าหรือออกนั้น การันตีได้เลยว่าไม่มีมารั่วกราย [...]

(ภู กระดาษ, 2560, น. 142)

อาจกล่าวได้ว่าสำนึกทางการเมืองของตัวละครอีสานในเรื่องนี้มีความชัดเจน ภายใต้ความไร้เสรีภาพในการแสดงออก อย่างไรก็ตาม เรื่องจบด้วยความรุนแรงทางการเมืองดังปรากฏว่า

เสียงป็นดังขึ้นหนึ่งนัด ก่อนจะตามมาอีก 3 นัด ผมหันมองตามเสียง พลทหารสองนายประทับพานท้ายปืนอยู่บนร่องโหลและยิงออกไปอีกคนละ 5 นัด ผู้คนเบื้องล่างชะงัก ก่อนจะแตกฮือกันไปตามเสียงนั้น สักพักเสียงปรบมือจึงเกรียวกราวก็ดังขึ้นมา ภากร นวลแข ซาติชาย การะเกด และชนียา ลูกจากโต๊ะอาหาร และลูกลี้ลูกลกนพากันออกมาสมทบกับผมตรงระเบียบ

[...]

นวลแข ‘คนตบมือกันเฮ็ดหยัง ลงไปเบ็งกันป’

ไม่มีเสียงตอบรับว่าจะลงไปดู พวกเราได้แค่นั่งจ้องหน้ากัน ก่อนจะกลับเข้าไปในห้อง ผมเลื่อนประตูกระจกปิด และพากันเดินไปยังโต๊ะอาหาร

(ภู กระดาษ, 2560, น. 145)

เรื่องสั้นเรื่องนี้นำเสนอความเป็นอีสานด้วยการเล่าเรื่องที่ทำงานกับความคิดของผู้อ่านในเชิงการพลิกความคาดหมายและสร้างความประหลาดใจ ผู้เล่าเรื่องแทนตนเองว่า “ผม” และใช้ภาษาไทยมาตรฐานในการบรรยายมาตั้งแต่เริ่มเรื่อง จนกระทั่งเมื่อถึงบทสนทนากับเพื่อนจากบ้านเกิดเดียวกันจึงใช้ภาษาอีสาน เป็นการสร้าง

ความประหลาดใจแก่ผู้อ่านว่าตัวละครทั้ง “ผม” และเพื่อนนั้นเป็นตัวละครคนอื่นสานเนื่องจากเมื่อประกอบกับการรับรู้ประวัติของตัวละครผ่านน้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องในช่วงก่อนหน้า และฉากคอนโดมิเนียมกลางกรุงเทพมหานครทำให้ผู้อ่านไม่คาดคิดว่าตัวละครเหล่านี้จะเป็นคนอื่นสานได้

ในแง่หนึ่งปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าในวรรณกรรมของนักเขียนท้องถิ่นอีสานที่ผ่านมาหรือแม้แต่เรื่องสั้นอื่น ๆ ในชุด *ชายคาเรื่องสั้น* เอง ยังนำเสนอความเป็นอีสานที่ไม่ใช่ภาพของปัญญาชนชนชั้นกลางดังที่ปรากฏในเรื่องนี้ และนำเสนอการแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบที่แตกต่างจากในเรื่องนี้ด้วย นั่นคือการเป็นผู้มีส่วนร่วม เป็นผู้เคลื่อนไหว และได้รับผลกระทบทางลบต่าง ๆ แต่ในเรื่องนี้ตัวละครทั้งหลายภายใต้ฉากบ้านเมืองในภาวะฉุกเฉินของรัฐเผด็จการทหารกลับทำเพียงการสนทนากันภายในห้องปิด แต่ก็ยังคงย้ำอยู่เสมอว่า “พวกเราสบายดี” และจบด้วยการแสดงออกอย่างเพิกเฉยต่อเสียงปืนที่ได้ยินหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้น

การจบเรื่องในลักษณะนี้เป็นการสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้อ่านอีกครั้งเมื่อตัวละครกลุ่มนี้เพิกเฉยต่อความรุนแรงทางการเมือง แต่การกล่าวว่า “พวกเราสบายดี” ซ้ำหลายครั้งของผู้เล่าเรื่อง ก็ดูจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าข้อความนั้นตรงกันข้ามกับความเป็นจริง อีกทั้งการ “ปิดประตู” และเดินไปที่โต๊ะอาหารในตอนจบของเรื่อง ก็อาจเป็นการระบายความ “อึดอัดคับแค้นใจ” ใน “ห้องหับ” เดิมอีกครั้ง ทั้งนี้เมื่อผู้อ่านเกิดความประหลาดใจก็ราวกับเป็นการเน้นย้ำความเป็นอีสานที่ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมของนักเขียนอีสานเสมอมาว่าคนอีสานเป็นผู้มีสำนึกทางการเมืองอย่างไร

4.2 ความเป็นอีสานในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาและทุนนิยม

กนกวรรณ มโนรมย์ (2563, น. 6-7) กล่าวถึงการพัฒนาภาคอีสานที่รัฐดำเนินการต่อเนื่องมาราว 60 ปี และแสดงความคิดเห็นว่าการพัฒนาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความพยายามลดความยากจนด้วยการทำเกษตรกรรมสมัยใหม่ การเพิ่มทักษะแรงงานด้านการค้าขาย การจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เพื่อให้คนอีสานเข้าถึงได้ง่าย ในมิติหนึ่งไม่ได้ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมของคนอีสานดีขึ้น แต่กลับทำให้เกิดกลุ่มคนที่เสียเปรียบและถูกกีดกันจากการพัฒนา เพราะการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่

ผลิตและส่งออกมาจากศูนย์กลางโดยมิได้สนใจความเป็นไปที่แท้จริงของคนในท้องถิ่น

เรื่องสั้นเกี่ยวกับอีสานที่ผ่านมามีได้นำเสนอความคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการพัฒนาและทุนนิยมในลักษณะดังกล่าวอยู่อย่างต่อเนื่อง และพบว่าใน *ชาวยคาเรื่องสั้น* ปรากฏเรื่องที่น่าสนใจความคิดนี้ในแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่ การย้ายถิ่นฐานและกลายเป็นแรงงานพลัดถิ่น และการได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ

4.2.1 การย้ายถิ่นฐานและการกลายเป็นแรงงานพลัดถิ่น

การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาเป็นแรงงานในเมืองหลวงเป็นเนื้อหาที่มักปรากฏในวรรณกรรมของนักเขียนอีสาน อันเป็นผลสืบเนื่องจากนโยบายการพัฒนาและการเติบโตของสังคมเมืองหลังสงครามเย็น งานเขียนกลุ่มนี้อาจเรียกได้ว่าเป็น “วรรณกรรมว่าด้วยการย้ายถิ่น” (migration literature) ซึ่งหมายถึงเป็นวรรณกรรมที่นำเสนอชีวิตของแรงงานพลัดถิ่น เนื้อหามักสะท้อนชีวิตที่ต้องประสบกับความยากลำบากในเมืองและอาจไม่ประสบความสำเร็จในการหางานเลี้ยงชีพอย่างที่หวังไว้ และอีกประการหนึ่งคือ คนหนุ่มสาวเมื่อย้ายถิ่นฐานไปอยู่ในเมืองโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ แล้ว เมื่อกลับมาในชนบทบ้านเกิด ล้วนพบว่าชนบทบ้านเกิดได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยและตนรู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่งกับบ้านเกิด โดยนำเสนอผ่านความรู้สึกหวาดวิตถึงชนบทในแบบอดีต (Boccuzzi, 2012)

เรื่องสั้นหลายเรื่องใน *ชาวยคาเรื่องสั้น* นำเสนอภาพวิถีชีวิตของคนอีสานที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลมาจากการพัฒนาและการเข้ามาของทุนนิยมซึ่งทำให้คนอีสานอพยพโยกย้ายไปทำงานในต่างถิ่น ไม่ว่าจะเป็นในกรุงเทพมหานคร ในเมืองอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกของประเทศไทย และอพยพโยกย้ายไปต่างประเทศ (ดูเพิ่มเติมใน พัฒนา กิตติอาษา, 2557)

ประเด็นนี้ปรากฏในเรื่อง “ตั้งเรือนร่างไว้ร้องคาพยพ” นำเสนอว่าปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ หล่อหลอมวิถีชีวิตแบบหนึ่งของชาวอีสาน โดยนำเสนอผ่านตัวละคร “มัน” ทั้ง 4 ตัว ได้แก่ หญิงสาวคนหนึ่งที่ต้องเดินทางออกจากบ้านเกิดไปทำงานโรงงานในจังหวัดชลบุรีสามีของเธอซึ่งไปทำงานอยู่ที่ประเทศสิงคโปร์ ทหารเกณฑ์คนหนึ่งและพนักงานรักษาความปลอดภัยในโรงงานเดียวกับที่หญิงสาวทำงาน เรื่องสั้นนี้นำเสนอวิถีชีวิตของตัวละครคนอีสานทั้ง 4 ตัวละคร ที่มีชีวิตแตกต่างกันออกไป ซึ่ง

ล้วนเกิดจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทั้งสิ้น กลวิธีการนำเสนอที่ น่าสนใจประการหนึ่งคือการใช้สรรพนาม “มัน” กล่าวถึงตัวละครทุกตัวโดยไม่มีชื่อเรียก ในแง่หนึ่งเป็นการแสดงให้เห็น “ความเป็นอีสาน” ในนัยว่า ตัวละครคนอีสานล้วนมี ชีวิตภายใต้การบีบบังคับของสังคม ในฐานะบุคคลที่ 3 หรือผู้ที่ถูกกล่าวถึง โดยไม่เคย ได้มีสิทธิจำกัดอัตลักษณ์ของตน

เรื่อง “เราอยู่ในซอยนี้...คนละซอย” เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าเสนอวิถีชีวิตของ คนอีสานที่ต้องดิ้นรนหางานทำในต่างถิ่น ผ่านชีวิตของ “จักรพรรดิ” และ “ทอรุ่ง” ตัวละครลุง-หลาน ที่บังเอิญเจอกันในกรุงเทพฯ โดยเน้นการแสดงความรู้สึกเปลี่ยนเหว และสิ้นหวังของคนอีสานที่การมีชีวิตที่นั่นเป็นเพียง “จินตนาการเล่าหลานกล่อมเด็ก” (ฮอยล้อ, 2558, น. 113) ผู้เขียนบรรยายความรู้สึกเปลี่ยนเหวของตัวละครที่ต้อง จากบ้านว่า

ในยามคิดถึงบ้าน ทอรุ่งอาจชดเชยมันด้วยการเดินเข้าไปในสนามมวย ที่นั่นเป็น แหล่งรวมของคนต่างจังหวัด บางวันเขาไปนั่งเหม่ออยู่ในร้านลาบก้อยเพื่อสั่งส้มตำ บักหุ้งชนิดรสเผ็ดจัดมากินแก้ลมกับไก่ย่าง หรือแกล้งยัดเสื่อผ้าสองสามชิ้นใส่ลงใน กระเป๋าดูเดินทาง จากนั้นก็แต่งตัวโก้ทำไปเดินเตร็ดเตร่ที่ตลาดหมอยึด นั่งเหม่อลง ตามมุมมองและเฝ้ามองชีวิตคนที่เดินเบื่องหน้า ในใจก็แอบภาวนาว่าขอให้ได้พบเจอคน บ้านเดียวกัน

(ฮอยล้อ, 2558, น. 105)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังบรรยายการเดินทางในกรุงเทพฯ ของจักรพรรดิ โดยแฝง ไปด้วยน้ำเสียงที่แสดงให้เห็นความเจ็บปวดคับแค้นใจของคนอีสานอย่างเต็มเปี่ยม เช่น “ยิ่งเดินยิ่งเหนื่อยยิ่งเดินยิ่งล้า รู้ว่าทอดที่สุดที่จะบรรยาย” (ฮอยล้อ, 2558, น. 110) จักรพรรดิอดใจจากกรุงเทพฯ เดินทางไปจังหวัดตราดแต่ก็ต้องกลับมา และในที่สุด เขาได้งานทำเป็นคนสวนของโรงแรม กระทั่งเก็บหอมรอมริบได้เงิน “เงินในกระเป๋า กางเกงช่วยก่อเป็นความคิดฝันขึ้นในอากาศ” (น. 114) เขาอยากไปเยี่ยมลุงแต่ก็ ประวิงเวลา “รอให้มีเงินฝากในธนาคารด้วยตัวเลขเจ็ดหลักป็นหาแปด ถึงวันนั้นจะซื้อ เหล้าออกไปเป็นของฝากให้กับทอรุ่ง” (น. 115) แต่ในที่สุด ผู้เขียนจบเรื่องโดยเล่าว่า

ทอรู้ตายก่อนที่จะจักรพรรดิจะได้ไปหา เป็นการสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้เห็นว่า คนอีสานที่ดิ้นรนหางานทำในต่างถิ่นและต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความยากลำบากก็ยังไม่มียางวิญญูอย่างคิดฝันแม้ว่าจะถึงวันสุดท้ายของชีวิต ความเป็นอีสานในแง่มุมนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าผู้เขียนเรื่องสั้นในวารสาร *ชาวนาเรื่องสั้น* ต่างก็นำเสนอประเด็นทุนนิยมในแง่ลบในความเป็นอีสาน เช่นเดียวกับวรรณกรรมในยุคสมัยที่ผ่านมา

นอกจากจะนำเสนอความทุกข์ของการไปทำงานต่างถิ่นในแบบดังกล่าว ยังพบว่ามีเรื่องสั้นที่นำเสนอประเด็นความเป็นอื่นของคนอีสานต่างถิ่น โดยเรื่องสั้นกลุ่มหนึ่งใช้ตัวละครคนกลุ่มอื่นเน้นย้ำความเป็นอื่นของคนอีสานอีกชั้นหนึ่งอย่างโดดเด่น เช่น เรื่อง “เหล่าเกี้ย”

ในเรื่องนี้ใช้ตัวละครคนไทยเชื้อสายจีนเป็นตัวแทนของคนกลุ่มที่ไม่ยอมรับคนอีสาน เรื่องเกิดในฉากพื้นที่ชอยแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นที่อยู่ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนแต่เดิม กาลเวลาผ่านไปเริ่มมีคนอีสานมาเช่าห้องและประกอบกิจการในชอย แต่ตัวละครคนไทยเชื้อสายจีนครอบครัวนี้ไม่ยอมรับกลุ่มตัวละครคนอีสานที่เข้ามา ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าอันที่จริงแล้วหากมุ่งพิจารณาตัวละครคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งเป็นตัวละครหลักของเรื่อง ตัวละครกลุ่มนี้เองก็อาจมองได้ว่าเป็นอื่นไปจากความเป็นไทย เช่นกัน แต่คนไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ยังมีความรู้สึกที่ตนเป็น “คนไทย” และมองว่าคนอีสานเป็น “เหล่าเกี้ย” ซึ่งเป็นคำเรียกที่คนเชื้อสายจีนใช้เรียก “ลาว” ในเชิงเหยียด อีกทั้งยังเป็นการมองในแง่ลบว่าคนอีสานเหล่านี้มีสถานะต่ำกว่าตน ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาของตัวละครที่ต่อว่าและดูถูกตัวละครคนอีสานว่า “พวกมันทั้งจน ทั้งสกปรก พวกมันอยากจะมาเกาะพวกเราจะตายห่า” (จุลพงษ์ แซ่เอี้ยว, 2559, น. 91)

ปมขัดแย้งสูงสุดของเรื่องคือผู้เขียนแสดงผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมนั่นคือการใช้ความรุนแรงต่อคนอีสาน ตัวละครถูกทำร้ายไม่ต่างจากสุนัข และท้ายที่สุดครอบครัวคนอีสานก็ไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ในพื้นที่นี้ ดังปรากฏในเนื้อเรื่องว่า

[...] พี่สาวของผมก็ถือไม้วิ่งออกมาและฟาดลงไปที่ตัวหมา “ไอ้หมา
นรก...ไอ้หมาเหล่าเกี้ย!!!” พร้อมฟาดไม้ลงไปอย่างไม่ยั้ง

เธอร้องเสียงดังและพลิกตัวมาบังหมาของเธอไว้ระหว่างที่ไม่จากมือที่
ยังฟาดลงไปที่เดิมทำให้โดนด้านหลังของเธออย่างจัง

[...]

“อีหล้า ๆ” แม่ของเธอร้องเรียกดังสนั่น

(จุฬพงษ์ แซ่เจี๊ยะ, 2559, น. 93)

สถานะของคนอีสานที่นำเสนอผ่านเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงเป็นสถานะต่ำที่สุดและ
เป็นอื่นมากที่สุด เพราะแม้กระทั่งคนไทยเชื้อสายจีนก็ยังมีความเป็น “คนใน”
มากกว่าตัวละครครอบครัวอีสานที่เป็น “คนนอก” ทั้งที่หากพิจารณาตามบริบททาง
ประวัติศาสตร์จะพบว่า กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเป็นคนเชื้อชาติอื่นที่อพยพเข้ามาใน
พื้นที่บริเวณนี้ ต่างจากกลุ่มคนอีสานที่เป็นกลุ่มเชื้อชาติที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่
ภายหลังเรียกว่า “ประเทศไทย” มาแต่เดิม แต่ด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจของคนไทย
เชื้อสายจีน ทำให้คนกลุ่มดังกล่าวหลอมรวมกลายเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทย
กรุงเทพฯ ทั้งยังมีสถานะอันเป็นที่ยอมรับอีกด้วย

อีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจความคิดเดียวกัน คือเรื่อง “อีอำพรกินแมว” ซึ่ง
แสดงความเป็นอีสานผ่านตัวละคร “พ่อ” ของ “อำพร” ซึ่งเป็น “ชายอีสานพะเนจร”
(พิณพิพัฒน์ ศรีทวี, 2559, น. 59) ที่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานที่แหลมตึกแกในภาคใต้
แต่ไม่ว่าจะนานแค่ไหนก็ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งของคนในพื้นที่นั้น เขาถูกดูถูกจากผู้คน
และตัดพ้อตนเองในฐานะที่เป็นคนอีสานหลายครั้ง เช่น “แกเคยคิดอย่างขึ้น ๆ ว่า
ไอ้हनคนอีสานบ้านเฮาช่างอามัพ ฝัฟัพญาถนคดลดาลให้มีมาแค่นี้ จมูกแหลม
แคบน้อยเพื่อจะได้ไม่ต้องแย่งอากาศหายใจจากพวกเจ้านายเขาเยอะกระมั่ง” (น. 59)
และผู้เขียนยังได้แสดงความคิดของชาวบ้านแหลมตึกแกที่มีต่อเขาว่า “ชาวบ้าน
แหลมตึกแกมองมาที่ทั้งคู่ด้วยสายตาอันระแวงกังวล ชุบชิบกันเรียกกันว่าไอ้ผีลาว”
(น. 60)

ผู้เขียนนำเสนอภาพจำเกี่ยวกับคนอีสานและความเป็นอีสานอย่างเต็มที่ โดยปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นอีสานตกทอดมาสู่ลูกอย่างตัวละครอำพรด้วย ดังปรากฏว่า “เด็กมีเชื้ออืดแบบอีสานพ่อของมัน” (น. 62) และอำพรก็ยังถูกเบียดขับให้เป็นอื่นเช่นเดียวกันกับพ่อ แม้ว่าเธอจะเกิดในผืนแผ่นดินแหลมตึกแกก็ตาม “ฉันก็ว่าแล้วว่ามันไม่ใช่คนบ้านเรา มันเป็นอูรักลาไ้ยปลอม เมียมันก็ตาย ลูกสาวมัน ก็ขาเป้ เป็นเพราะมันทั้งนั้น ไช้ ๆ เพราะมันคนเดียวไอ้ผีลาว” (น. 65) ท้ายที่สุด เรื่องจบด้วยความตายของอำพรที่เกิดจากการถูกรถของนักท่องเที่ยวฝรั่งชนท่ามกลาง ความยินดีของคนอื่น และการกลายเป็นเรื่องเล่าในสื่อสังคมของนักเขียนอีกคน

ผู้เขียนย้อนกลับมาเน้นย้ำความคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการพัฒนาและ ทุนนิยมที่แสดงให้เห็นว่านอกจากรุ่นพ่อที่ต้องพเนจรพลัดถิ่น ทุนนิยมยังส่งผลกระทบ อย่างต่อเนื่องมาถึงอำพรที่เสียชีวิตเพราะการเข้ามาของนักท่องเที่ยวอันเป็นตัวแทน ของทุนนิยม และต้องเสียชีวิตอย่างเป็นอื่นในดินแดนอื่นเช่นกัน

เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้จึงเน้นย้ำความเป็นอีสานในฐานะผู้เป็นอื่นและถูกทำให้ สถานะต่ำกว่าคนกลุ่มอื่น ด้วยการใช้ตัวละครที่ไม่ใช่ “คนไทย” หรือ “ไทยสยาม” ใน ความรับรู้ทั่วไปแสดงท่าทีดูถูกและขับคนอีสานให้เป็นอื่นไปจากกลุ่มตน

นอกจากนำเสนอชีวิตของแรงงานพลัดถิ่นแล้ว ยังมีเรื่องสั้นที่นำเสนอมุมมอง ของผู้ที่ย้ายถิ่นและกลับมาเห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทอีสานอย่างชัดเจน เช่น เรื่องสั้น “เฮือนไม้ติดทางที่ยังบ่มีรั้ว” นำเสนอภาพหมู่บ้านอีสานที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะคนหนุ่มสาวย้ายไปเป็นแรงงานอพยพในพื้นที่อื่น เหลือเพียงบ้านเก่า ๆ และ คนแก่เท่านั้น โดยนำเสนอผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่อง “ซ้อย” ซึ่งเป็นครูที่ออกจากราชการ และกลับมายังบ้านเกิด

ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึง “ถนน” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาในแง่ ของการสร้างสาธารณูปโภค และเป็นสิ่งที่ทำให้ทุนนิยมเดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน ท้องถิ่นอีสานได้ โดยเน้นภาพถนนที่เปลี่ยนแปลงจากทางดินแบบเก่าสู่ถนนลาดยาง มะตอยแบบสมัยใหม่ ด้วยการบรรยายว่า “สีดำหม่นของมันเปลี่ยนมาจากสีสนิม ดินเหนียวซีหิ้นแห้งที่เปลี่ยนมาจากทางดินทรายสีหม่นปนซีควยซีงัวอีกเพื่อ”

(คีต คิมหันต์, 2559, น. 55) จากนั้นได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของถนนจากทางดินทรายแบบเดิม สู่ถนนลูกรัง จนกระทั่งเปลี่ยนเป็นถนนลาดยาง และในเรื่องนี้ยังมีอีกหลายอนุภาคที่สื่อให้นัยว่าทุนนิยมได้ทำลายวิถีชีวิตอีสานแบบเก่า โดยจุดที่ชัดเจนที่สุดคือ พ่อของผู้เล่าเรื่อง ถูกรถชนเงินธนาคารจนเสียชีวิต ประเด็นนี้เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อให้เห็นว่าความเป็นอีสานแบบเก่าได้ถูกทุนนิยมคร่าไปแล้ว

เรื่องสั้นนี้ยังสร้างอารมณ์สะเทือนใจของความหวงคิดถึงหมู่บ้านแบบเก่า ผ่านการพรรณนาฉากในตอนจบที่ผู้เล่าเรื่องหวงคิดถึงอดีตจนบรรยายสิ่งของในโลกสมัยใหม่ราวกับเป็นสิ่งของในอดีตอยู่เช่นนั้น

[...] อ้าว รถช้อยหายไปแล้ว แท้ ๆ เลย มันกลายเป็นควาย นกวางช้อยลงบนหลังบั๊กหลังแบ่นปีกแผ่นใหญ่ ว่าแล้วในมือชวาช้อยก็มีเชือกควายที่พันพันกันไว้เรียบร้อย มือซ้ายจับพืดเชือกเพื่อหนึ่ง มันพาช้อยออกจากคอก มุ่งออกไปทางตะเว็นออก กำแพงปูนค่อย ๆ จางหายกลายเป็นทาง ไร่ทางขึ้นดินทรายตั้งแต่เมื่อเก่าก่อนนี่หน้า [...]

(คีต คิมหันต์, 2559, น. 60)

เรื่อง “ตื่นเป๋มเมื่อบ้าน” นำเสนอแนวคิดคล้ายกันในมิติที่ซับซ้อนมากขึ้น ในเรื่องนี้ผู้เขียนเล่าถึงการเดินทางของ “ผู้ฆ่า” ที่เดินทางบนรถทัวร์สายอุบล-อุดร สลับกับเรื่องของ “ผม” ผู้เป็นนักศึกษาปริญญาโทที่กำลังทำวิจัยเรื่อง “เพลง-ลำคิตกวีนิพนธ์ทางฝั่งขวาของแม่น้ำของช่วง พ.ศ. 2525-2545” (คีต คิมหันต์, 2561, น. 63) ในเรื่องได้แสดงให้เห็นว่า “ผม” และ “ผู้ฆ่า” เป็นคนคนเดียวกันในคนละเส้นเรื่อง กลวิธีหลักที่ผู้เขียนใช้นำเสนอความเป็นอีสานในเรื่องนี้ คือการอ้างถึงตัวบทเพลงลำหลายเพลง ทั้งนี้ ตัวบทเพลงลำที่แทรกเข้ามาในเรื่องในช่วงแรก เป็นเพลงของศิลปินที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ทศวรรษ 2510 และต่อมาผู้เขียนได้บรรยายลักษณะของเพลงหมอลำที่เปลี่ยนไปตามพลวัตของสังคมและแทรกสัญลักษณ์ของโลกสมัยใหม่อย่างเครื่องดนตรีไฟฟ้าต่าง ๆ ว่า

[...] ยืนเสียงลำเพลินสำนวนกลอนอาจารย์ประกิต อุณหรวง แต่งให้รุ่งโรจน์ เพชรธงชัย เป็นผู้ลำโญ่นใส่จังหวะกาเต้นก่อน เสียงขึ้นลงสุดส่ว ม่วนม่วน ดังมาจาก ลำโพงรถ เหมือนคนรถหรือโชว์เฟอร์จะรู้ใจผู้เช่า ดนตรีมีกซ์หน้าตู้ ทุกชิ้นเล่นสดในห้องอัด ออร์แกน พิณไฟฟ้า และแซคโซโฟน สลับกันเป็นตัวนำ มีกลองชุด กลองทอม ฉิ่ง ฉาบ และเบสทุ้ม ต้มตมตม ต้มตมตม ต้มตมตม ต้มตมตม เป็นฉากหลัง

(คีต คิมหันต์, 2561, น. 69)

เนื้อเรื่องทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าทั้ง “ผม” และ “ผู้เช่า” มีความผูกพันกับเพลงอีสาน อย่างยิ่ง และในตอนสุดท้ายของเรื่อง ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า “ผมกับผู้เช่าคงตายแล้วนอ” (คีต คิมหันต์, 2561, น. 70) และแสดงความสับสน ตั้งคำถามกับตัวตนของตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งคือการตามไม่ทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ว่า

ผู้เช่ากับผมเป็นใครกัน เป็นนักศึกษา เป็นพลเรือน เป็นหลานชายปู่หม-นายฮ้อยงัว เป็นลูกเป็นหลานผู้อพยพอยู่ไหม?

เอ...นี่สองฝั่งทางดิน ชุมพี่น้องเฮากำลังไถนา หลกกกล้า ดำนา โอ นั่น บักห่าน้อย ป่าไต่ยืมใสอยู่ข้างคันแท กำลังเล่นน้ำนาที่ทอสีเงิน แม่ผีนกวางไถล ปานฮูปแต้มสีน้ำมัน ของศิลปินหนุ่มเมืองหอมแดง งามแท้แด

[...]

รถไถสกายแล็บของนักท่องเที่ยวยุคสุดท้ายของวัน แม่นแล้วละ ผู้เช่าตามกันผู้สาว มุ่งหน้าไปทางหลัง

เหือนไม้สักหลัง อิมน้ำไถลั่วชะพานที่ทหารฝรั่งเศสสร้างเอาไว้ในดงพร้าว เบื้องหน้า...

(คีต คิมหันต์, 2561, น. 70-71)

การบรรยายว่าผมและ “ผู้เช่า” รวมทั้ง “ผู้สาว” ตายไปแล้ว สื่อถึงวิถีชีวิตหรือ ตัวตนอีสานแบบเก่าที่ตายลง และการปิดท้ายด้วยภาพของรถสกายแล็บสำหรับ นักท่องเที่ยวนั้นนำเสนอให้เห็นภาพของทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชนจนตัวตนและ อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่นำเสนอมาตลอดเรื่องด้วยเพลงอีสานในเรื่องนี้ได้หายไป

4.2.2 การได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐบาลหลังการรัฐประหาร 2557 ได้รับการกล่าวถึงในเรื่องสั้น “ความทุกข์หวั่นของคนจนจากการอ่านนิยายแปดเรื่อง” ซึ่งนำเสนอว่านโยบายของรัฐไม่ตอบสนองวิถีชีวิตของคนอีสาน แต่กลับส่งผลเสียมากกว่าผลดี เนื่องจากรัฐมองการพัฒนาชุมชนด้วยสายตาของผู้ปกครองส่วนกลางที่ไม่เข้าใจวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอีสาน ความคิดนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาตามมุมมองของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดนี้ผ่านการเสียดสีนโยบายที่สมมติขึ้นในเรื่อง คือ “บัตรคนจน” โดยเนื้อความทั้งหมดในเรื่องสั้นนี้มีน้ำเสียงเสียดสีนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลอย่างชัดเจน กล่าวคือเส้นเรื่องหลักกล่าวถึงการทำ “บัตรคนรวย” ซึ่ง “มีการป่าวประกาศให้ผู้คนผู้มีคุณสมบัติพิเศษสุดไปลงทะเบียนเพื่อทำบัตรคนรวย” (ภูมิชาย คชมิตร, 2561, น. 112) ทั้งนี้บัตรคนรวยสามารถใช้ได้ที่ “ร้านค้าของนักการเมืองท้องถิ่นใกล้ ๆ นี้แหละ เขาให้เดือนละหลายบาท ต้องใช้ให้หมด ถ้าใช้ไม่หมดเขาก็เอาคืน” (น. 112) ลักษณะของ “บัตรคนรวย” นี้ เมื่อพิจารณาพร้อมกับบริบทในปีที่เรื่องสั้นออกตีพิมพ์ คือ พ.ศ. 2561 นั้น สอดคล้องกับโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเริ่มดำเนินโครงการในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 (ดูเพิ่มเติมใน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2561)

ในเรื่องนี้ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าโครงการ “บัตรคนรวย” ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาความจน โดยผู้เขียนได้เน้นย้ำคำว่า “คนจน” หลายครั้งตลอดเรื่อง อีกทั้งยังยกตัวอย่างสถานการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนไม่มีความรู้ในการใช้ “บัตรคนรวย” ให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับที่ทางการต้องการ นั่นคือ “เมื่อวานมีพ่อใหญ่คนหนึ่งไปรู๊ดบัตรคนรวย แกซื้อผงชูรสหมดเลย” (ภูมิชาย คชมิตร, 2561, น. 113) และผู้เขียนได้แสดงทัศนะผ่านน้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องซ้อนในนิยายว่า

[...] จะให้โทษคนจน...เฮ้ย-คนรวยอย่างเดียวก็น่าไม่ได้ (ต้องเรียกให้ถูก คนจนหมดจากประเทศไปแล้ว สูญพันธุ์หมดแล้ว เพราะลงทะเบียนทำบัตรกันถ้วนทั่วแล้วนี่ครับ) ควรจะบอกว่า คนจนก็ยังคงคู่ควรกับความจนเหมือนปลาอยู่กับน้ำในเวลานี้แหละครับ แม้ว่าจะไปทำ “บัตรคนรวย” แล้วก็ตาม [...]

(ภูมิชาย คชมิตร, 2561, น. 113)

จะเห็นได้ว่าผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาและทุนนิยมที่ปรากฏในเรื่องสั้นเกี่ยวกับอีสานทั้งหลายเหล่านี้ มีทั้งเรื่องที่ยังคงสืบทอดวิธีการนำเสนอเช่นเดียวกับในเรื่องสั้นเกี่ยวกับอีสานในยุคสมัยที่ผ่านมาซึ่งมุ่งวิพากษ์การพัฒนาและทุนนิยม และเรื่องที่น่าเสนอประเด็นเกี่ยวกับนโยบายของรัฐที่ร่วมสมัย จึงทำให้เห็นพลวัตของเนื้อหาที่น่าเสนอความเป็นอีสานใน *ชาวยศเร่ร่อน* อย่างหลากหลายในแง่หนึ่งด้วย

4.3 ความเป็นอีสานที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชนบท

แม้ว่า *ชาวยศเร่ร่อน* จะเป็นวารสารเรื่องสั้นที่ถือกำเนิดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมือง แต่นอกจากแง่มุมทางการเมือง รวมทั้งผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาของรัฐและทุนนิยมแล้ว เรื่องสั้นหลายเรื่องยังมุ่งนำเสนอวิถีชนบทของชาวชนบทอีสานในมุมมองต่าง ๆ โดยในที่นี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ความผูกพันกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น และการตระหนักในพลวัตของประเพณีและความเชื่อท้องถิ่น

4.3.1 ความผูกพันกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น

สังคมอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม เดิมคนในชุมชนอีสานทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ก่อนจะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตพืชเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2500 (เบญจวรรณ นาราสัจ, 2552, น. 29) วิถีชีวิตท้องถิ่นอีสานจึงมีความผูกพันกับธรรมชาติมาโดยตลอด ใน *ชาวยศเร่ร่อน* ปรากฏว่ามีเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งที่น่าเสนอวิถีชีวิตในท้องถิ่น โดยมีเรื่องที่โดดเด่น ได้แก่ เรื่องสั้น “เด็กหญิงกล้วย” และ “ไม่เพียงแต่ทอดผ้าเท่านั้น”

ในเรื่องสั้น “เด็กหญิงกล้วย” ผู้เขียนนำเสนอภาพวิถีชีวิตอันเรียบง่ายผูกพันกับธรรมชาติของครอบครัวในหมู่บ้านอีสาน ผู้เขียนนำเสนอความเป็นอีสานด้วยบทสนทนาภาษาถิ่นอีสานของกล้วยและพ่อ

“พ่อ มื้อนี้เฮาสีเฮ็ดหยังจ๊ะ” เสียงใส ๆ ถามพ่อ

“มื้อนี้พ่อลืมนำไปไหนมาสุด หล่ำลืไปน้าเบาะ”

“ไป ๆ กล้วยอยากไปเบ็งนา คิดฮอดหลายหลาย”

(กานดา พุทธพันธ์, 2559, น. 30)

ต่อมาผู้เขียนให้ภาพเด็กหญิงก้อยออกไปหาปลากับพ่อในบรรยากาศชนบทที่อุดมสมบูรณ์ ให้ภาพวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างละเอียด แต่ปมขัดแย้งของเรื่องคือการที่ก้อยต้องเสียใจเพราะไม่ได้กินปลาตัวนั้นอย่างที่หวัง เพราะย่าของก้อยล้มป่วยและกินข้าวไม่ลง แม่จึงนำปลาตัวที่ก้อยจับมาได้ให้ย่ากินแทน ในตอนท้ายเรื่องสั้นนี้จบด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจของเด็กหญิงก้อยและแสดงให้เห็นความรักความผูกพันในครอบครัวของชาวชนบทอีสานที่มีวิถีชีวิตเรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติ

เรื่อง “ไม่เพียงแต่ทอดผ้าเท่านั้น” นำเสนอวิถีชีวิตอีสานผ่านการทอดผ้าและความสัมพันธ์ของแม่กับคนอื่น ๆ ในชุมชน แต่มีมิติความเป็นอีสานที่ปรากฏแตกต่างออกไป กล่าวคือในเรื่องนี้ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า รากเหง้าของวัฒนธรรมอีสานนั้นมีที่มาจากประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของคนในท้องถิ่น ผู้เขียนนำเสนอผ่านบทสนทนาของตัวละคร “แม่” และ “ลูก” ที่กล่าวถึงรากฐานทางประวัติศาสตร์ของคนในครอบครัวและชุมชนว่ามีความผูกพันยึดโยงกับความเป็นลาว โดย “แม่” ได้กล่าวอ้างถึงตำนานขุนบรม³ ในขณะที่พูดคุยกับลูกชายและแม่เล่าถึงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ในขณะทอดผ้าเสมอ “เขาชอบฟังแม่เล่าเรื่องขณะตำहु้กผ้าไปด้วย เสียงพึมพำเหมือนเสียงดนตรีประกอบเสียงเล่าที่ไพเราะ” (ชัชวาลย์ โคตรสงคราม, 2558, น. 11) กลวิธีการใช้บทสนทนาของตัวละครประกอบกับกิริยาการทอดผ้า ก็เป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นภาคอีสานเกี่ยวข้องผูกพันกับรากฐานทางประวัติศาสตร์อย่างแนบแน่น

4.3.2 การตระหนักในพลวัตของประเพณีและความเชื่อในท้องถิ่น

ความสำนึกในรากฐานทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของนักเขียนอีสานยังปรากฏผ่านการนำเสนอเนื้อหาที่สืบท้องถิ่นมาโดยตลอดในกลุ่มวรรณกรรมของนักเขียนอีสานที่ผ่านมา โดยวรรณกรรมกลุ่มนี้มักมุ่งนำเสนอประเพณีและความเชื่อท้องถิ่นเพื่อยืนยันอัตลักษณ์ความเป็นอีสานที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของศูนย์กลางซึ่งในแง่หนึ่งมีนักวิชาการกล่าวว่า เป็นกระบวนการต่อสู้กับอำนาจของศูนย์กลางใน

³ ตำนานขุนบรมปรากฏทั้งในพงศาวดารเมืองล้านช้าง ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 นิทานเรื่องขุนบรมราชา ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 70 พงศาวดารลาวของมหาสิลา วีระวงส์ และพื้นขุนบรมราชาธิราชปริวรรตโดย นายพิฑูร มลิวลย์ (ราชบัณฑิตยสภา, 2562, น. 106)

ช่วงเวลานั้น ๆ แต่ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงให้เห็นสำนึกในรากฐานทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของกลุ่มคนในพื้นที่ภาคอีสานด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเรื่องประเพณีและความเชื่อท้องถิ่นที่ปรากฏในชายคาเรื่องสั้น กลับเริ่มมีมุมมองที่แตกต่างออกไป นั่นคือการนำเสนอความเป็นอีสานในแง่มุมนี้ในเชิงตั้งคำถามหรือวิพากษ์วิจารณ์ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตระหนักในพลวัตของความเชื่อและประเพณีเหล่านี้

เรื่องสั้น “ห่าก้อม” กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับ “ห่าก้อม” หรือผีปอบชนิดหนึ่งในชุมชนอีสาน ผู้เขียนนำเสนอประเด็นการปะทะระหว่างโลกเก่าและโลกใหม่ที่คนรุ่นใหม่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ลดลง ในเรื่องนี้ผู้เขียนบรรยายกิริยาอาการของคนรุ่นใหม่เมื่อญาติผู้ใหญ่เรียกให้ไปดูหญิงชาวบ้านที่มีลักษณะเหมือนผีเข้าว่า “บักหนุ่มน้อยปวช. ทุกคนยังโอ้แอ้ ถอดหูฟังและวางโทรศัพท์ลงอย่างหงุดหงิด ‘โผสิตายห้าตายโหงมาหยังนำซ้อวะ’” (จารุพัฒน์ เพชรเวช, 2558, น. 81) จากข้อความข้างต้น นอกจากผู้เขียนจะบรรยายความไม่เชื่อผ่านกิริยาอาการของตัวละครแล้ว ยังใช้การกล่าวถึงหูฟังและโทรศัพท์เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นคนในโลกใหม่ด้วย อีกทั้งยังบรรยายว่า

หลายคนที่อยู่รอบเริ่มใจคอไม่ค่อยดีเนื่องจากในดงบังมีการตายในลักษณะห่าก้อมตามมาแล้วหลายคน พวกเขาหน้าตาละห้อยอย่างหวาดกลัว จะมีก็ผู้บ่าวผู้สาวน้อยนักศึกษาสามคนนั่นแหละที่ไม่เกรงขาศาวหวาดกลัวเรื่องนี้แม้แต่น้อย

(จารุพัฒน์ เพชรเวช, 2558, น. 83)

อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมของเรื่องก็ยังสามารถแสดงว่า ความเชื่อ “ห่าก้อม” ยังดำเนินอยู่ในสังคมอีสานอย่างเข้มข้น ท่ามกลางการปะทะกันระหว่างโลก 2 แบบ นอกจากนี้ พบว่ามีเรื่องสั้นที่นำเสนอความเชื่อแบบเก่าของอีสานในมุมมองเชิงวิพากษ์ เช่น เรื่อง “มนุษย์เสพติด” ซึ่งนำเสนอความเป็นอีสานในประเด็นนี้ด้วยน้ำเสียงวิพากษ์วิจารณ์ ผู้เขียนนำเสนอเนื้อหาหลักเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ ของอีสานและได้แสดงให้เห็นผ่านเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ว่าการดำเนินประเพณี

ดังกล่าวนั้นมีองค์ประกอบที่อาจไม่จำเป็นและขัดกับหลักพุทธศาสนาซึ่งเป็นความเชื่อหลักในสังคมอีสานเช่นกัน

ตัวละคร “สำเร็จ” กำลังจะบวช แต่บทบาทหลักของเขาในชุมชนคือ การรับจ้างล้มวัวควายเพื่อนำไปใช้ในงานประเพณีทั้งงานมงคลและงานอวมงคล ผู้เขียนใช้การบรรยายกิริยาการฆ่าสัตว์เพื่อสร้างจินตภาพว่าเป็นการกระทำที่โหดร้าย

แสงเดือนรางจากหลอดตะเกียบทำให้เขาต้องเล็งหาจุดตายอยู่เป็นนาน ก่อนจะเงื้อคันยักส์ขึ้นสุดแขน ตะบันเข้าไปกลางกบาลวัวจนมันเซกลงแทบล้มทั้งยืน วัวทุกดัวเขาฟาดซ้ำอย่างมากมายไม่เกินห้าครั้งก็ลงไปแด่ดินอยู่กับพื้น หัวกะโหลกร้าวเลือดแดงฉานไหลอาบใบหน้าไหลปิดลูกกะตา สูดหายใจเป็นหน้าที่ของบักแมวหลาย มีดปลายแหลมแล่นฉิวแทงคอหอยวัวทุกดัวเพื่อลดความทรมานลง ทำให้สัตว์เดรัจฉานพวกนี้ไปสู่สุคติเร็วขึ้น

(อิริวัฒน์ พงษ์สุระ, 2559, น. 44)

อีกทั้งได้กล่าวเน้นย้ำตลอดเรื่องว่าการฆ่าสัตว์หรือล้มวัวควายเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีอีสาน ด้วยการกล่าวถึงชื่อประเพณีต่าง ๆ อย่างชัดเจนว่า “พรุ่งนี้ต้องไปช่วยงานอีกหลายบ้าน ไม่ว่าจะเป็นงานกินดองอ้ายพงษ์สืบกับเอื้อยแพงสี งานฉลองเฮือนใหม่พ่อลุง จันเหียนดียายน้อย บุญร้อยวันตากำร่า รับขวัญลูกชายบักเซียงงานครบรอบวันเกิดสหายคำ” (อิริวัฒน์ พงษ์สุระ, 2559, น. 47)

ผู้เขียนจบเรื่องสั้นด้วยการชวนให้ตั้งคำถามผ่านตัวละครที่กำลังจะเข้าพิธีอุปสมบทและต้องตอบคำถามว่า “มนุสฺโสสิ” (เป็นคนหรือไม่) และสำเร็จตอบว่า “นตฺถิ ภนฺเต” (ไม่ใช่) เพราะเลือดสัตว์ที่เพิ่งฆ่าเปื้อนไปบังคำตอบบนกระดาดที่จดเอาไว้ จึงทำให้ผู้อ่านได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับธรรมเนียมการฆ่าสัตว์ในวัฒนธรรมอีสานว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่ไปด้วยเช่นกัน

เรื่องสั้น “นางพญาคางคกแห่งบ้านนาสาลี” กล่าวถึงประเพณีบุญบั้งไฟและความเชื่อตำนานพญาคันคากของชาวอีสานในแง่มุมใหม่ ผู้เขียนเชื่อมโยงประเพณีและความเชื่อท้องถิ่นเข้ากับวิทยาศาสตร์ อีกทั้งยังใช้กลวิธีการนำเสนอประกอบกับเนื้อหาของเรื่องได้กล่าววาทกรรม “โง่ จน เจ็บ” ที่ครอบงำความเป็นอีสานมาเป็นเวลานาน ด้วยการสร้างตัวละครคนอีสานที่เปลี่ยนผ่านจากเด็กหญิง “ผิวดำกะต่างดาว

[...] แม้แต่พ่อแม่ของนางเองก็เชื่อว่าหนทางชีวิตที่ดีที่สุดสำหรับนาง คือการหาผัวคนผิขาว” (พีระ สองคืนธรรม, 2560, น. 58) สู่ “นักวิทยาศาสตร์ในตำนานของดินแดนลุ่มแม่น้ำแห่งนี้” (น. 58) ซึ่ง “ผิวกี๋เนียน [...] ตั้งจุมูกก็เป็นสันขึ้นมา” (น. 66)

ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยใช้น้ำเสียงผู้เล่าเรื่องเกริ่นนำเข้าสู่เรื่องเล่าที่ซ่อนอยู่อีกชั้นหนึ่ง โดยพูดถึง “คางคก” ทำให้ผู้อ่านนึกถึงตำนานพญาคันคากอันเป็นเรื่องราวในความรู้ของชาวอีสานและลาวอยู่แต่เดิม แต่ได้สร้างความแปลกใจโดยการเล่าเรื่องคางคกแบบใหม่ที่เชื่อมโยงกับความทันสมัยใหม่และการกล่าวถึงวิทยาศาสตร์ว่า

[...] วันนี้ขอยจะมาเล่าตำนานเรื่องนางพญาคางคกให้พวกท่านฟัง แล้วเรื่องอะไรถึงต้องมาเล่านิทานปรัมปราในวันนี้ละ ท่านอาจถามต่อไป นักเล่านิทานอย่างข้อยก็จนปัญญาจะหาคำมาได้ นอกจากจะอ้างวาทะของนักวิทยาศาสตร์โบราณนาม นิล เดอกราส ไทสันที่เคยบอกไว้ว่า ก็ต่อเมื่อคนทั่วไปรู้จักจะเปิดรับดวงดาวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตนั้นแหละ แรงสับสนิดสำหรับการค้นพบว่าดาวอย่างเป็นวิทยาศาสตร์จึงจะเกิดขึ้นมาได้ (พีระ สองคืนธรรม, 2560, น. 58)

การกล่าวถึงนักวิทยาศาสตร์และดวงดาวแสดงการยั่วล้อตำนาน “พญาคันคาก” อันเป็นเรื่องปรัมปราในชุมชนอีสาน ผู้เขียนเล่าว่า “อีคางคก” มีพ่อแม่เป็นชาวนาแต่ชอบเล่นจุดจรวดจึงตั้งใจเรียนเพื่อให้มีโอกาสได้ทำสิ่งที่ชอบ และในที่สุดก็สามารถไปเรียนมหาวิทยาลัยต่างประเทศและเป็นนักวิทยาศาสตร์เต็มตัว หลังจากนั้นได้กลับมาเยี่ยมบ้านเกิดและพบว่าบ้านนาสาธิตยังคงยากลำบาก ในที่สุดนางคางคกก็ได้ออกแบบเทคโนโลยีสื่อสารจากอวกาศเพื่อแก้ไขทุกภิกขภัยในดินแดนบ้านเกิดจนกระทั่งสามารถแก้ปัญหาได้จริง และแม้ว่าน้ำเสียงในเรื่องสั้นนี้ดูเหมือนจะเอนเอียงไปทางวิทยาศาสตร์ แต่ผู้เขียนก็ได้ใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อนำเสนอสำนักในรากเหง้าและความคิดความเชื่ออีสานด้วย ดังนั้น “นางพญาคางคกแห่งบ้านนาสาธิต” จึงแสดงให้เห็นว่าความคิดความเชื่อที่สำคัญของอีสานนั้นสามารถมีพลวัตและพัฒนาควบคู่ไปกับความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างกลมกลืน

เมื่อพิจารณาพร้อมกับสายธารวรรณกรรมของนักเขียนภาคอีสานที่ผ่านมา รวมทั้งวรรณกรรมชุดหลักอื่น ๆ ที่ร่วมสมัยกันทำให้เห็นได้ว่าประเพณีและความเชื่อ

ท้องถิ่นที่ปรากฏในวารสารชุด *ชาวยคาเรื่องสั้น* นี้ มีมุมมองและกลวิธีการนำเสนอที่แตกต่างไปจากการนำเสนอในแนวท้องถิ่นนิยมดังที่มักปรากฏในวรรณกรรมที่ผ่านมา

5. สรุปผลการศึกษา

แม้ว่าในการศึกษานี้จะเลือกศึกษาเฉพาะเรื่องสั้นเกี่ยวกับอีสานใน *ชาวยคาเรื่องสั้น* ที่เปิดรับต้นฉบับจากบุคคลทั่วไป มิได้จำกัดเฉพาะคนในกลุ่มคณะเขียนที่กองบรรณาธิการคัดสรรเอง ทำให้เรื่องสั้นในวารสารมีแนวเรื่องที่หลากหลายและปรากฏความเป็นอีสานหลากหลายมิติแตกต่างกันไป แต่จากการศึกษาก็พบว่าความเป็นอีสานทั้ง 3 ประการที่ได้อภิปรายไว้ข้างต้น ล้วนสะท้อนตัวตนของกลุ่ม “คณะเขียน” ผู้ดำเนินการวารสาร *ชาวยคาเรื่องสั้น* ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความสำคัญในการเป็นคนชนบท ความคิดเห็นทางการเมืองอันเป็นจุดกำเนิดของคณะเขียนและ *ชาวยคาเรื่องสั้น* ดังปรากฏอยู่เสมอในการประกาศตัวตนของกลุ่มว่า

อีกสิ่งหนึ่งที่เราตระหนัก และเป็นแรงผลักดันให้เรากระทำก็คือการที่ไม่แค่เป็นราษฎรตาดำ ๆ ทว่ายังเป็นเหล่าชนผู้ไกลปืนเที่ยง ขาดแคลนทั้งกระแส/กลุ่มทุน/ผู้มีวาสนาบารมีมาหนุนช่วย พร้อมกับเชิญชวนมิตรสหายนักเขียน (ซึ่งมิใช่ผู้มาเยือนหรือแขกรับเชิญ ทว่าคือ ‘คณะ’ ของเราทั้งตัวและหัวใจ) โดยตระหนักร่วมกันว่าขอบเขตภูมิภาคหรือประเทศนั้น มิได้เป็นข้อจำกัดหรือเป็นพรมแดนแบ่งแยกวรรณกรรม แบ่งแยกความดี/ความงาม/ความจริง

นั่นคือความคิดและการปฏิบัติที่ทั้งอิสระเสรีและถูกต้อง ที่คณะของเราพร้อมจะยึดถือร่วมกัน

[...]

ขอจงอ่านและซบซานมันเถิด สดับฟังด้วยหัวใจแสนงามของท่านเถิด ไม่มีใครเคียงคู่มันเท่ากับราษฎรตาดำ ๆ ผู้มีจิตวิญญาณอิสระเฉกเช่นทุกท่าน เรามอบมันเป็นสมบัติของท่านเท่านั้น

นอกจากนี้ ความเป็นอีสานทุกประการในวาทกรรมเรื่องสั้นนี้ ยังคงแสดงการต่อสู้ของคนอีสาน ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับวาทกรรมแบบเดิม คือ ความ “โง่ จน เจ็บ” ซึ่งสัมพันธ์กับสถานะในสังคมของคนอีสานในภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนอีสาน ที่ยังคงครอบงำความเป็นอีสานอยู่จวบจนปัจจุบัน

การต่อสู้ดังกล่าวปรากฏผ่านการผลิตซ้ำภาพความ “โง่” “จน” และ “เจ็บ” เพื่อแสดงให้เห็นความเจ็บปวดของคนอีสานที่ถูกกระทำอย่างต่อเนื่อง แต่สอดแทรกไปด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นทุนนิยม รัฐ กฎหมาย และสถานการณ์ทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ความโดดเด่นของเรื่องสั้นในวาทกรรมชุดนี้คือการปรากฏความพยายามในการต่อสู้กับวาทกรรมดังกล่าวในมิติอื่น ๆ ทั้งที่เคยปรากฏมาแล้วและในมิติที่แปลกใหม่มากขึ้น เช่น การนำเสนอภาพความสุขในชนบทอีสานที่ไม่จนและไม่เจ็บ และปรากฏชัดในการสร้างตัวละครอีสานแบบใหม่ในเรื่อง “นางพญาคางคกแห่งบ้านนาสาไล” หรือ “ห้องหับบนชั้นเจ็ด” ซึ่งนำเสนอให้เห็น “ความเป็นคนอีสาน” ที่มีการศึกษา ต่างจากภาพความ “โง่” และ “จน” ตามวาทกรรมดังกล่าว รวมไปถึงการแสดงให้เห็นว่าคนอีสานพยายามต่อสู้เรียกร้องทางการเมืองแบบเข้าสู่ศูนย์กลาง ตั้งแต่ในฐานะ “สหยา” และในฐานะ “คนเสื้อแดง” ทั้งนี้หากพิจารณาออกมานอกตัวบทจะเห็นได้ว่าจุดยืนและความพยายามวิพากษ์วิจารณ์การเมืองในวาทกรรมชุดนี้ให้วรรณกรรมของนักเขียนท้องถิ่นได้หยั่งย่นเทียบเท่าผู้มีสิทธิเรียกร้องทางการเมืองเช่นเดียวกัน

นอกจากการต่อสู้กับวาทกรรมแบบเดิม ยังเห็นการต่อสู้กับทุนนิยม ดังปรากฏความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของตัวละครต่าง ๆ ไปจนถึงการต่อสู้ทางการเมืองผ่านการผลักดันวรรณกรรมชุดนี้ให้วรรณกรรมของนักเขียนท้องถิ่นได้หยั่งย่นเทียบเท่าวรรณกรรมส่วนกลาง

เมื่อพิจารณาบริบทอื่น ๆ ประกอบแล้ว จะเห็นได้ว่าภูมิหลังของนักเขียนและบริบทสังคมการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานเขียนของผู้เขียนเรื่องสั้นในวาทกรรมชุดนี้ และในหลายเรื่องก็ปรากฏชัดเจนว่าผู้เขียนถ่ายทอดประสบการณ์ส่วนตัวในฐานะคนอีสานผ่านเรื่องราวในวรรณกรรมได้อย่างแยบคาย

นอกจากนี้ บริบททางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาของเรื่องสั้นแต่ละเรื่องอันเกี่ยวข้องกับการนำเสนอความเป็นอีสานด้วย ไม่ว่าจะเป็น “19 กันยายน 2549” “ห่าก้อม” ซึ่งเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนกับการรัฐประหาร 2549 “การรอคอย” “ห้องหับบนชั้นเจ็ด” ที่กล่าวถึงการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 อย่างไม่ปิดบัง และ “ความทุกข์ทรมานของคนจนจากการอ่านนิยายแปลเรื่อง” ซึ่งเสียดสีนโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

ความเป็นอีสานในวารสารชាយดาเรื่องสั้น ที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา จึงมีความหลากหลาย มีพลวัตของเนื้อหาไปตามบริบททางสังคม แต่ยังคงมีจุดมุ่งหมายในการแสดงความคิดของนักเขียนท้องถิ่นอีสานผ่านพื้นที่ของตนเองและเป็นความเคลื่อนไหวที่สำคัญประการหนึ่งในแวดวงวรรณกรรมที่แสดงให้เห็นพลังอำนาจของวรรณกรรม และจะยังดำเนินต่อไปในช่องทางออนไลน์ซึ่งน่าจะเป็นความเคลื่อนไหวใหม่ของงานวรรณกรรมของนักเขียนท้องถิ่นในอนาคตเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ มะโนรมย์. (2563). *อีสานหลังการพัฒนา: ท้นสมัย ไคไหน แต่บัก*. วนิดาการพิมพ์.
- กานดา พุทธจันทร์. (2559). ด.ญ. กล้วย. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), เด็กดีของประเทศที่ไร้อนาคต* (น. 28-33). เขียน.
- คีร์ คิมหันต์. (2559). *เขื่อนไม้ติตทางที่ยังไม่มีรั้ว*. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), ถ้อยเถื่อนแห่งอารยธรรม* (น. 54-60). เขียน.
- คีร์ คิมหันต์. (2561). *ตื่นเป๋มเมื่อบ้าน*. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), เมืองมหรศพ* (น. 58-71). เขียน.
- จักรกฤษ กมฺุทมาศ. (2560). *การก่อตัวและพัฒนาการของกลุ่มคนเสื้อแดงจังหวัดขอนแก่น [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]*. Thammasat University Digital Collections.
- จารุพัฒน์ เพชรเวช. (2558). *ห้าก้อม*. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), มวลดอกไม้ในยุคมืด* (น. 78 - 93). เขียน.
- จิณห์วรา ชั่วโชติ. (2564). *การเปลี่ยนแปลงความคิดทางการเมืองในงานวรรณกรรมของนักเขียนอีสานระหว่างทศวรรษ 2530 - 2550 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุลพงษ์ แซ่เอี้ยว. (2559). *เหล่าเกี้ยว*. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), เด็กดีของประเทศที่ไร้อนาคต* (น. 82-94). เขียน.
- ชัชวาลย์ โคตรสงคราม. (2558). *ไม่เพียงแต่ทอผ้าเท่านั้น*. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), มวลดอกไม้ในยุคมืด* (น. 1-17). เขียน.
- ชานันท์ ยอดหงษ์. (2560). Hannah Arendt นักสันติวิธีสตรีที่ไม่สตรีนิยมแต่สตรีนิยมในสงครามเย็น. *วารสารประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์*, 4(1), 12-61.
- เดือนเพ็ญ หงส์ดารมภ์. (2652). *บุตรีในครรภ์สยาม*. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), บุตรีดาแห่งสยาม* (น. 178-186). เขียน.
- นิธิ นิธิวีรกุล. (2563). *ห้องว่าง*. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), ผู้ปรารถนาเสรีภาพ* (น. 100-112). เขียน.
- บัณฑิต เทียนรัตน์. (2558). *ไปพักผ่อนที่หนองระแหง*. ใน *มานิช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), สุสานของความสุข* (น. 133-144). เขียน.

- เบญจวรรณ นาราสัจจ์. (2552). *ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน*. ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2555). มายาคติและการเมืองของนิทานสอนใจว่าด้วยความโง่จน เจ็บ ของผู้เลือกตั้งชนบท. ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ (บรรณาธิการ), *การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้ง : วาทกรรม อำนาจ และพลวัตชนบทไทย* (น. 3-42). ไฟฟ้าเดียวกัน.
- ปั้นคำ. (2561). 19 กันยายน 2549. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *เมืองมรดก* (น. 86-96). เขียน.
- พรรคเพื่อไทย. (9 พฤศจิกายน 2564). 'สร้างอนาคตไทย 2020' ความฝันของประชาชนที่ถูกทำลาย. <https://ptp.or.th/archives/18400>
- พัฒนา กิตติอาษา. (2557). *สู่วิถีอีสานใหม่*. วิชาษา.
- พิชญ อนันตรเศรษฐ์. (2559). การรอคอย. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *ถ้อยเถื่อนแห่งอารยธรรม* (น. 74-86). เขียน.
- พิเชฐ แสงทอง. (2559). ปรากฎการณั้วรณกรรมไทย พ.ศ. 2530-2559. *รัฐมิแล*, 37(2), 80-89.
- พิณพิพัฒน์ ศรีทวี. (2559). อีอำพรกินแมว. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *เด็กดีของประเทศที่ไร้อนาคต* (น. 56-81). เขียน.
- พีระ ส่องคืนธรรม. (2560). ตำนานนางพญาคางคกแห่งบ้านนาสาละ. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *สุดพรมแดนแสงดาว* (น. 56-73). เขียน.
- ภู กระดาษ. (2560). ห้องหับบนชั้น 7. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *สุดพรมแดนแสงดาว* (น. 134-145). เขียน.
- ภูมิชาย คชมิตร. (2561). ความหฤหรรษ์ของคนจนจากการอ่านนิยายแปลเรื่อง. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *เมืองมรดก* (น. 108-118). เขียน.
- มาโนช พรหมสิงห์. (26 พฤศจิกายน 2562). "ชายคาเรื่องสั้น" บนที่ราบสูงแห่งความโง่-จน-เจ็บ: ยุคแรก. The Isaan Record. <https://theisaanrecord.co/2019/11/26/isaan-short-story-1/>
- ราชบัณฑิตยสภา. (2562). ขุนบรม. ใน *อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร* (น. 106-108). ราชบัณฑิตยสภา.

- วุฒินันท์ ชัยศรี. (2558). ความขัดแย้งและความสมานฉันท์ในเรื่องสั้นร่วมสมัย : กรณีศึกษาจาก เรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า นิตยสารราหูอมจันทร์ และ นิตยสารชายคาเรื่องสั้น. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), 65-94.
- สมิง จารย์คุณ. (2550). พันธกิจของนักเขียนและบทบาทของวรรณกรรม: กรณีศึกษา จากนักเขียนสโมสรมักเขียนภาคอีสาน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมิง จารย์คุณ. (2552). ท้องถิ่นนิยมในเรื่องสั้นของนักเขียนภาคอีสาน : บทสำรวจ เบื้องต้นในมิติวรรณกรรมกับสังคม. ใน ธเนศ เศวรภักดา (บรรณาธิการ), *อยู่คู่กาลกับโลก การศึกษาวรรณคดี วรรณกรรม และสื่อร่วมสมัย* (น. 171-187). มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- สมุด ทิพรศน์. (2559). วันพักร้อนของพนักงานคนหนึ่ง. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *เด็กดีของประเทศไทยไร้อนาคต* (น. 96-108). เขียน.
- สองขา. (2558). คิดฮอด. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *สุสานของความสุข* (น. 1-11). เขียน.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2561). จุดเริ่มต้นมาตรการสวัสดิการแห่งรัฐ นวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจน. *วารสารไทยคู่ฟ้า*, ฉบับเดือนเมษายน-มิถุนายน 2561, 6-7. <https://spm.thaigov.go.th/FILEROOM/spm-thaigov/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000438.PDF>
- อิริวัฒน์ พงษ์สุระ. (2559). มนุษย์เสียด. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *เด็กดีของประเทศไทยไร้อนาคต* (น. 40-48). เขียน.
- อริยชัย วรรณชาติ. (2553). ความรู้เรื่องอีสานของชนชั้นนำสยาม พ.ศ. 2433-2475. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR).
- ฮอยล้อ. (2558). เราอยู่ในซอยนี้...คนละซอย. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *สุสานของความสุข* (น. 101-116). เขียน.
- Boccuzzi, E. (2012). *Bangkok bound*. Silkworm Books.
- Platt, M. B. (2013). *Isan writers, Thai literature: Writing and regionalism in modern Thailand*. NUS Press.